

Розділ 2.
ВІЛ/СНІД
і права людини

“Реалізація прав людини та її основних свобод має основоположне значення для зменшення ризику зараження ВІЛ/СНІДом”.

*Генеральна Асамблея ООН,
Декларація про прихильність
до боротьби з ВІЛ/СНІДом, § 58*

Зміст

Вступ	2-1
Права людини і ВІЛ/СНІД: загальна характеристика	2-2
Актуальність проблематики ВІЛ/СНІДу	2-2
ВІЛ/СНІД і туберкульоз: проблеми співвідношення	2-3
Захист прав людини і ВІЛ/СНІД	2-3
Права людини у сфері ВІЛ/СНІДу	2-4
Статистичні відомості	2-5
Юридична практика	2-7
Діяльність Інституту відкритого суспільства у сфері ВІЛ/СНІДу та прав людини	2-8
Міжнародні та регіональні стандарти з прав людини у сфері ВІЛ/СНІДу	2-10
Загальний огляд	2-10
Як працювати з таблицями	2-10
Таблиця скорочення	2-11
Таблиця 1. ВІЛ/СНІД і право на життя	2-12
Таблиця 2. ВІЛ/СНІД і свобода від катувань, жорстокого, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, у тому числі в місцях позбавлення волі	2-13
Таблиця 3. ВІЛ/СНІД і право на свободу та особисту недоторканність	2-15
Таблиця 4. ВІЛ/СНІД і право на свободу пересування	2-16
Таблиця 5. ВІЛ/СНІД і право на доступ та отримання притулку	2-17
Таблиця 6. ВІЛ/СНІД і право на свободу та особисту недоторканність	2-18
Таблиця 7. ВІЛ/СНІД і право на свободу думки та слова, на вільне вираження свої поглядів і переконань. Право на інформацію	2-19
Таблиця 8. ВІЛ/СНІД і свобода зібрань та об'єднань	2-20
Таблиця 9. ВІЛ/СНІД і право на шлюб та створення сім'ї	2-21
Таблиця 10. ВІЛ/СНІД і право на недискримінацію та рівність	2-22
Таблиця 11. ВІЛ/СНІД і право на найвищий досяжний рівень здоров'я	2-24
Таблиця 12. ВІЛ/СНІД і права жінок і дітей	2-26

Захист прав людини у сфері ВІЛ/СНІДу	2-28
Вступ	2-28
Дотримання прав людини у сфері ВІЛ/СНІДу:	
випадки з практики	2-28
Приклад 1. Судовий процес щодо забезпечення реалізації права на доступність лікування ВІЛ у Південній Африці	2-30
Приклад 2. Забезпечення “інструментарієм” для захисту прав людини і боротьби із захворюванням на СНІД у Ботсвані	2-32
Приклад 3. Прийняття законодавства щодо охорони здоров'я та захисту прав людини: розробка, адвокація та удосконалення законів з урахуванням потреб осіб, які вживають наркотики, ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД.....	2-34
Приклад 4. Об'єднання НУО з метою вимагання від уряду Сенегалу вжиття необхідних заходів і подання звіту про зараження і поширення ВІЛ/СНІДу	2-36
Рекомендовані джерела	2-38
Загальні матеріали	2-38
Міжнародні стандарти: ООН	2-38
Міжнародні стандарти: регіональні	2-40
Міжнародні стандарти: міжнародні медичні організації	2-41
Національне законодавство	2-42
Керівні принципи і тлумачення	2-50
Книжкові видання	2-51
Статті, доповіді й інші документи	2-53
Періодичні видання	2-61
Веб-сайти.....	2-62
Блоги і розсилки	2-68
Пошукові системи	2-69
Методичні матеріали.....	2-71
Глосарій	2-74

Вступ

У цьому розділі Ви зможете ознайомитись з основними питаннями та джерелами у сфері проблематики ВІЛ/СНІДу та захисту прав людини і за допомогою запропонованого матеріалу зрозуміти, чому сьогодні, навіть більше ніж колись, проблему ВІЛ та СНІДу необхідно розглядати в контексті захисту прав людини.

Цей розділ складається з шести підрозділів¹:

- ▶ Права людини і ВІЛ/СНІД: загальна характеристика
- ▶ **Діяльність** Інституту відкритого суспільства у сфері ВІЛ/СНІДу та прав людини
- ▶ Міжнародні та регіональні **стандарти** з прав людини у сфері ВІЛ/СНІДу
- ▶ **Захист** прав людини у сфері ВІЛ/СНІДу
- ▶ **Рекомендовані джерела**
- ▶ **Глосарій.**

Окрім того, в розділі йдеться про те, як принцип захисту прав людини можна застосовувати щодо **туберкульозу**, що пов'язаний з **ВІЛ/СНІДом**.

Під час ознайомлення з розділом звертайтеся до глосарію, розміщеного в останньому підрозділі. **Він допоможе вам з'ясувати зміст ключових термінів у сфері ВІЛ/СНІДу та прав людини.**

---

¹ Деякі з цих питань висвітлені також у розділі 3 “Зменшення шкоди та права людини”, розділі 4 “Паліативна допомога та права людини” і розділі 5 “Сексуальне здоров'я і права людини”.

Права людини і ВІЛ/СНІД: загальна характеристика

Актуальність проблематики ВІЛ/СНІДу

Перші випадки захворювання на СНІД були виявлені в 1981 р. і відтоді не викликає сумніву те, що:

- ▶ стигматизація та дискримінація носіїв ВІЛ і хворих на СНІД є основними перешкодами для проведення профілактичних заходів у боротьбі з ВІЛ, здійснення догляду та лікування;
- ▶ стигматизація та дискримінація часто супроводжуються дискримінацією щодо жінок, малозабезпечених, осіб з нетрадиційною сексуальною орієнтацією, які займаються проституцією, вживають наркотичні речовини чи відбувають покарання у місцях позбавлення волі;
- ▶ захист прав людей, які належать до груп ризику, а також тих, хто вже інфікований, не лише має дуже важливе значення для них самих, а й впливає на стан здоров'я населення загалом;
- ▶ від підтримки на політичному та законодавчому рівнях значною мірою залежить ефективність заходів, спрямованих на боротьбу з ВІЛ.

З розвитком епідемії стало зрозуміло, що:

- ▶ національні та місцеві програми протидії ВІЛ не спрацюють без повного залучення до їх реалізації ВІЛ-інфікованих осіб;
- ▶ якщо жінки, молодь і діти хочуть запобігти інфекції та мати можливість протидіяти впливу ВІЛ, необхідно захищати їхні права;
- ▶ для забезпечення ефективної протидії ВІЛ необхідно також дотримуватись прав людей, що входять до маргінальних груп, серед яких є особи, які вживають наркотики, працівники комерційного сексу, особи, що відбувають покарання в місцях позбавлення волі, гомосексуалісти та бісексуали.

Загалом у багатьох країнах порушенням прав людини, пов'язаним з ВІЛ-статусом, не приділяється належна увага. Саме через це не викорінені стигматизація та дискримінація, уразливість до інфекції і надалі спричиняється соціальною, економічною та гендерною нерівністю. Такі реалії сприяють щорічному зростанню кількості інфікованих: жінки, молодь, представники маргінальних груп населення інфікуються СНІДом в дуже короткі терміни з найгіршими наслідками.

ВІЛ/СНІД і туберкульоз: проблеми співвідношення

Туберкульоз (ТБ) – інфекційна хвороба, яка викликається мікобактеріями туберкульозу і вражає легені. ТБ є основною причиною смерті ВІЛ-інфікованих осіб. ВІЛ наражає на ризик імунну систему, збільшуючи ймовірність захворювання на ТБ, його прогресування та рецидив. Вважається, що третина із 40 млн людей, що живуть з ВІЛ, також хворі на ТБ. В усьому світі ТБ у половині випадків спричиняє летальні наслідки для людей, інфікованих ВІЛ.

Проте, на противагу ВІЛ, ТБ піддається лікуванню. Для продовження життя людей, які живуть з ВІЛ, протягом щонайменше двох років застосовується лікування протитуберкульозними препаратами. Проведення ТБ-тестів і лікування ВІЛ-інфікованих та навпаки значно збільшує шанси контролювати обидві хвороби.

Водночас неадекватне та непослідовне лікування може спровокувати побічний ефект – медикаментозну резистентність до ТБ. Лікування стійкого до лікарських засобів ТБ є досить важким і може призвести до летальних наслідків. Непередбачуваність такої форми несе смертельну небезпеку не лише для уражених ТБ, а й для загального розвитку боротьби проти ВІЛ та СНІДу.

Захист прав людини і ВІЛ/СНІД

- ▶ Якщо в контексті захисту прав людини інформувати про зміст національної програми протидії ВІЛ, незахищеність перед зараженням цією хворобою зменшується і ВІЛ-інфіковані можуть жити гідно.
- ▶ Якщо в процесі впровадження місцевих і національних механізмів реагування керуватися правозахисними принципами, це дає змогу спрямувати діяльність на задоволення потреб інфікованих. Такі засади включають протидію дискримінації, залучення, включення, прозорість і відповідальність.
- ▶ Якщо держави забезпечують цілісну профілактику ВІЛ, впроваджують програми допомоги та пом'якшення впливу для всіх, хто цього потребує, надаючи інформацію та послуги для уразливих прошарків населення, та дозволяючи усім інфікованим долучатися до розробки та впровадження програм з протидії ВІЛ/СНІДу, вони виконують свої зобов'язання із дотримання прав людини у сфері ВІЛ/СНІДу, спонукаючи до ефективної боротьби з цією хворобою.
- ▶ З огляду на викладене, якщо права людини не поважають, не захищають і не гарантують, збільшується ризик інфікування ВІЛ, а ВІЛ-інфіковані страждають від дискримінації, що найчастіше заважає ефективній протидії епідемії.

Права людини у сфері ВІЛ/СНІДу

Для забезпечення ефективної протидії ВІЛ/СНІДу всі особи, інфіковані чи схильні до інфікування ВІЛ/СНІДом, повинні мати повний спектр визнаних і забезпечених на міжнародному рівні прав.

Серед них **право на:**

- ▶ недискримінацію та рівноправний захист у зв'язку з фактичним статусом ВІЛ-інфікованого чи з підозрою на це захворювання;
- ▶ доступ до ефективних й обґрунтованих профілактичних послуг з ВІЛ/СНІДу;
- ▶ доступність антиретровірусного лікування, у тому числі попередження передачі ВІЛ/СНІДу від матері до дитини;
- ▶ відповідні правові гарантії в системі кримінального судочинства, особливо вони необхідні тим, хто частіше за інших наражається на ризик інфікування ВІЛ/СНІДом, зокрема, працівникам комерційного сексу, особам, які вживають наркотики, і чоловікам, які мають статеві зносини з чоловіками;
- ▶ вибір місця проживання та міграцію;
- ▶ пошук й отримання притулку;
- ▶ медичну допомогу без примусу з гарантією конфіденційності;
- ▶ свободу думки та слова, на вільне вираження свої поглядів і переконань, а також на вільне отримання та оприлюднення інформації про ВІЛ/СНІД;
- ▶ свободу створювати та брати участь у діяльності об'єднань громадян у сфері ВІЛ/СНІДу;
- ▶ умови праці, в яких враховується статус ВІЛ-інфікованого;
- ▶ шлюб і створення сім'ї;
- ▶ доступність освіти, в тому числі для ВІЛ-інфікованих дітей;
- ▶ достатній життєвий рівень, необхідний для збереження здоров'я, у тому числі гідні умови проживання, соціальний захист;
- ▶ свободу від катувань, жорстокого, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

Причини актуальності проблематики прав людини у сфері ВІЛ/СНІДу

Десять зауваг для з'ясування місця і ролі прав людини у запобіганні ВІЛ/СНІДу (світовий досвід):

1. Без дотримання прав людини не забезпечити загальну доступність послуг.
2. Гендерна нерівність робить жінок більш незахищеними перед ВІЛ-інфекцією, зокрема, у країнах з найбільшим рівнем розповсюдженості ВІЛ показники захворюваності жінок і дівчат є найвищими.
3. Права і потреби дітей та молоді у процесі боротьби із ВІЛ здебільшого ігноруються незважаючи на те, що саме їх епідемія в багатьох державах торкнулася найбільше.
4. Найбільш уразливим категоріям населення національна політика в сфері боротьби з ВІЛ/СНІДом приділяє найменше уваги.
5. Ефективні програми з профілактики поширення ВІЛ/СНІДу, лікування та догляду перебувають під загрозою.
6. Активісти у боротьбі зі СНІДом ризикують власною безпекою, вимагаючи від держави розширити доступ до послуг, пов'язаних із захворюванням на ВІЛ/СНІД.
7. Захист прав людини – шлях до охорони громадського здоров'я.
8. СНІД ставить унікальні завдання і вимагає виняткової реакції.
9. Заходи боротьби з ВІЛ/СНІДом, які базуються на правах людини, є практичними й успішно здійснюються.
10. Незважаючи на численні дискусії, реальних дій щодо ВІЛ/СНІДу та захисту прав людини вчинено недостатньо.

Джерело: Ініціатива Інституту відкритого суспільства “Право та здоров'я”, 2007. Підготували спільно 24 НУО у сфері боротьби з ВІЛ/СНІДом та захисту прав людини в усьому світі.

Статистичні відомості

- ▶ В усьому світі носіїв ВІЛ і хворих на СНІД ізолюють у школах, закладах охорони здоров'я та установах виконання покарань; їм відмовляють у працевлаштуванні; позбавляють права на шлюб; вимагають здавати аналізи на СНІД для в'їзду в інші країни; видворяють зі своєї громади і навіть убивають через позитивний ВІЛ-статус.
- ▶ Станом на 2003 р. майже половині держав Центральної Африки слід було прийняти закони чи сформувати судову практику в контексті заборони дискримінації ВІЛ-інфікованих.

- ▶ Станом на 2003 р. лише третина країн у всьому світу використали законодавчі заходи, що забороняють дискримінацію прошарків населення, особливо уразливих до ВІЛ/СНІДу.
- ▶ Опитування, проведене у Південній Африці в 2000-2001 рр., дало можливість з'ясувати таке²:
  - менше половини респондентів у **Ботсвані** купували б свіжі овочі у продавця, який є носієм ВІЛ чи хворіє на СНІД;
  - третина респондентів з **Лесото** вважають, що вчителька, яка є носієм ВІЛ, але не хвора на СНІД, не має права викладати у школі;
  - близько третини респондентів з **Намібії** приховували інформацію про ВІЛ-статус членів своєї сім'ї.
- ▶ Опитуваннями, проведеними в Центральній Азії у 2000-2002 рр., виявлено таке³:
  - лише 8% респондентів **Таджикистану** воліли б купувати свіжі овочі у продавця, який є носієм ВІЛ чи хворіє на СНІД;
  - 15% респондентів з Таджикистану вважають, що вчителька, яка є носієм ВІЛ, але не хвора на СНІД, не має права займатися педагогічною діяльністю;
  - в **Узбекистані** 30% чоловіків-респондентів і 46% жінок-респондентів приховували ВІЛ-статус членів своїх сімей.
- ▶ Згідно з дослідженням, проведеним в одному з китайських міст східного узбережжя, половина учасників вважають, що покарання є необхідним заходом щодо ВІЛ-інфікованих, більше половини (56%) не хотіли б товаришувати з такими людьми, а 73% вважають, що носії ВІЛ та хворі на СНІД повинні бути ізольовані⁴.
- ▶ Оцінка впровадження Декларації про прихильність до боротьби з ВІЛ/СНІДом, прийнятої 2006 р. в 14 країнах, свідчить, що порушення прав людей, які належать до вразливих прошарків населення, продовжує зростати, їм забороняється доступ до послуг та ефективних засобів для запобігання ВІЛ-інфекції, а також до лікарських засобів, що дають змогу продовжити життя⁵.

² Проект "Огляд демографії та здоров'я". База даних індикаторів дослідження, проведеного щодо ВІЛ/СНІДу. Інформацію розміщено на сайті: www.measuredhs.com/hivdata/.

³ Проект "Огляд демографії та здоров'я". База даних індикаторів дослідження, проведеного щодо ВІЛ/СНІДу. Інформацію розміщено на сайті: www.measuredhs.com/hivdata/.

⁴ UNAIDS, Звіт про глобальну епідемію СНІДу: спеціальне видання до 10-ї річниці UNAIDS (2006), с. 86-87.

⁵ ICASO (Міжнародна рада СНІД-сервісних організацій), Моніторинг громади та проведення оцінювання реалізації Декларації про прихильність до боротьби з ВІЛ/СНІДом, 2006.

- ▶ Спільна програма ООН з питань ВІЛ/СНІДу (UNAIDS) у своєму звіті про глобальну епідемію СНІДу (2006) відзначила “існування політики, яка створює перешкоди загальній доступності та ефективності заходів, спрямованих на профілактику та лікування ВІЛ”⁶.

Юридична практика

- ▶ Судові процеси у справах людей, що є носіями ВІЛ чи хворі на СНІД, завершуються реальною перемогою на їх користь у багатьох країнах:
  - Конституційний суд ПАР визнав, що уряд порушив Конституцію в аспекті незабезпечення вагітних жінок невірапіном, який використовується для запобігання передачі ВІЛ від матері до дитини;
  - Європейський суд з прав людини 2007 р. ухвалив рішення відшкодувати громадянці Сербії, інфікованій ВІЛ, шкоду після того, як їй заборонили бачитись зі своєю дитиною;
  - Верховний суд Мексики 2007 р. визнав неконституційною заборону громадянам служити в лавах збройних сил на підставі ВІЛ-позитивного статусу.
- ▶ У багатьох країнах розробляється законодавча база, спрямована на регламентацію різних аспектів прав людини в галузі ВІЛ/СНІДу. Зокрема, 2006 р. канадська правова мережа з питань ВІЛ/СНІДу розробила багатотомний Модельний закон про вживання наркотиків і ВІЛ/СНІД, що застосовується з метою захисту прав людей, які вживають наркотики у таких державах, як Грузія, Індонезія, Таїланд та Україна.
- ▶ Зростає кількість коаліцій НУО, що об'єднуються з метою вирішення питань, пов'язаних із різними аспектами захисту прав людей, які є носіями ВІЛ чи хворі на СНІД. Прикладами слугують Спостережна рада протидії ВІЛ/СНІДу в Сенегалі (Watchdog of the response to HIV and AIDS in Senegal) та Альянс прав людини і СНІДу Південної Африки (the AIDS and Rights Alliance of Southern Africa) (ARASA). Ці коаліції продемонстрували, що захист прав людини є ефективним організаційним принципом для мобілізації громадянського суспільства на протидію СНІДу.

⁶ UNAIDS. Звіт про глобальну епідемію СНІДу: Спеціальне видання до 10-ї річниці UNAIDS (2006). С. 57.

Діяльність Інституту відкритого суспільства у сфері ВІЛ/СНІДу та прав людини

Робота Інституту відкритого суспільства у сфері ВІЛ/СНІДу та захисту прав людини перетинається з декількома мережевими програмами, які включають:

- ▶ **Проект “ВІЛ/СНІД та громадянське суспільство”** – підтримка розвитку незалежних ініціатив громадянського суспільства, спрямованих на боротьбу з поширенням епідемії ВІЛ/СНІДу в усьому світі;
- ▶ **Міжнародна програма зменшення шкоди (IHRD)** – підтримка доступності профілактики ВІЛ, розробка програм лікування і догляду за людьми, які вживають наркотичні засоби (див. розділ 3);
- ▶ **Міжнародна ініціатива з паліативної допомоги (IPCI)** – підтримка доступності повноцінного догляду за ВІЛ-інфікованими, включаючи доступ до опіоїдного знеболення носіїв ВІЛ і хворих на СНІД (див. розділ 4);
- ▶ **Проект “Захист прав людини і сексуальне здоров'я” (SHARP)** – підтримка доступності профілактики ВІЛ, розробка програм лікування і догляду за працівниками комерційного сексу і представниками меншин: лесбіянок, геїв, бісексуалів і трансвеститів (див. розділ 5);
- ▶ **Контроль за громадським здоров'ям (PHW)** – включає програми громадянського суспільства щодо моніторингу й адвокації, пов'язані з заходами, спрямованими на боротьбу урядів з епідемією ВІЛ/СНІДу та туберкульозу в усьому світі;
- ▶ **Ініціатива “Право та здоров'я” (LANI)** – співпрацює з кожною з перелічених вище програм з метою підтримки боротьби з епідемією ВІЛ/СНІДу, бере участь в ініціативах, орієнтованих на закон і права людини.

Інститут відкритого суспільства активно співпрацює з **Глобальним фондом боротьби зі СНІДом, туберкульозом і малярією** з метою забезпечення адекватної підтримки Фонду та повнішого залучення громадянського суспільства до проектів, які він підтримує.

Приклади проектів:

- ▶ Надання необмеженої інституційної підтримки та технічної допомоги шести організаціям, які працюють у галузі забезпечення захисту прав людини в сфері ВІЛ/СНІДу в Південній Африці – регіоні, який найбільше уражений захворюванням на СНІД.

- ▶ “Забезпечення правосуддя для уразливих груп у Кенії: загальний огляд юридичних послуг у сфері ВІЛ/СНІДу” – звіт про доступність правових послуг для людей, які є ВІЛ-інфікованими або належать до груп ризику в Кенії. Цей звіт видано за сприяння Ініціативи “Право та здоров’я”.
- ▶ “Права людини та ВІЛ/СНІД: тепер більше, ніж будь-коли” – Декларація, яку розробили 24 НУО, складається з десяти пунктів, в яких обґрунтовано, чому тепер, більше ніж будь-коли, права людини повинні посідати центральне місце у світовій боротьбі з епідемією ВІЛ/СНІДу. Документ підготовлено за сприяння Ініціативи “Закон та здоров’я”.
- ▶ Мережева співпраця, супутникова сесія і місце зустрічі для правозахисників на Міжнародній конференції з питань СНІД (2006), включаючи участь тренерів юридичних клінік з Мозамбіку, Таїланду й України.

Більш детальна інформація на сайті:
www.soros.org/initiatives/health/focus/law

Міжнародні та регіональні стандарти з прав людини у сфері ВІЛ/СНІДу

Загальний огляд

Значна кількість стандартів з прав людини, вироблених на міжнародному, регіональному та національному рівнях, можуть бути застосовані до сфери ВІЛ/СНІДу. Використовувати їх можна з різною метою:

- ▶ для документування (фіксування) порушень, що стосуються ВІЛ/СНІДу;
- ▶ для адвокації з метою припинення таких порушень;
- ▶ для пред'явлення позовів до суду за порушення прав людини, передбачених національним законодавством;
- ▶ для подання скарг до регіональних і міжнародних установ, що захищають права людини про порушення договорів у контексті прав людини.

У табл. 1-12 наведено **приклади** порушень прав людини у сфері ВІЛ/СНІДу, **стандарти** з прав людини, а також юридичні **прецеденти** та **положення** із хартій та декларацій, що супроводжуються **тлумаченням** кожного стандарту.

Як працювати з таблицями

Прочитавши кожну таблицю, проаналізуйте відповідні **порушення**, **стандарти**, **прецеденти** та їх **тлумачення**.

Приклади порушень прав людини

Чи трапляються якісь із цих порушень у Вашій державі? Чи були у Вашій державі інші порушення цього права людини?

Стандарти з прав людини

Чи заборонені ці порушення “стандартами з прав людини”? Чи можна інтерпретувати стандарти так, щоб вони стосувалися цього порушення?

Прецеденти та тлумачення

Чи відповідають якісь із прикладів цих “прецедентів і тлумачень” даній ситуації? Чи можуть вони бути витлумачені для застосування у даному випадку?

Законодавство з питань прав людини постійно розвивається, однак багато порушень у цій сфері ще законодавчо не врегульовані. Якісна адвокація та належне документування порушень сприятимуть удосконаленню законодавчої бази з питань ВІЛ/СНІДу та прав людини.

Таблиця скорочень

Для спрощення роботи у табл. 1-12 скорочено назви документів і відповідних механізмів контролю за їх використанням:

Міжнародний акт	Механізм контролю
Міжнародний пакт про громадянські і політичні права – МПГПП	Комітет з прав людини – КПЛ
Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права – МПЕСКП	Комітет з економічних, соціальних і культурних прав – КЕСКП
Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок – КЛВФДЖ	Комітет з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок – Комітет ЛВФДЖ
Конвенція про права дитини – КПД	Комітет з прав дитини – Комітет ПД
Африканська хартія прав людини і народів і Протоколи до неї – АХПЛН	Африканська комісія з прав людини і народів – АКПЛН
[Європейська] Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод – ЄКЗПЛОС	Європейський суд з прав людини (з Комітетом міністрів) – ЄСПЛ
Європейська соціальна хартія – ЄСХ	Європейський комітет з соціальних прав – ЄКСП

У цьому розділі згадуються **Комісія з прав людини** і різні спеціальні доповідачі (СД) та робочі групи (РГ).

Таблиця 1. ВІЛ/СНІД і право на життя

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Поліція неефективно розслідує вбивство особи, яка була носієм ВІЛ чи хворою на СНІД. ● Держава накладає невиправдані правові обмеження на життєвонеобхідні засоби з профілактики та лікування ВІЛ. ● Держава запроваджує смертну кару за умисне зараження ВІЛ. ● Жінці відмовляють у праві на доступність постконтактної профілактики з метою запобігання ВІЛ після згвалтування. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МПППП (ч. 1 ст. 6): Право на життя є невід'ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя.</p> <p>(ч. 2 ст. 6): В країнах, які не скасували смертної кари, смертні вироки можуть виноситися тільки за найтяжчі злочини відповідно до закону, який діяв під час вчинення злочину і який не суперечить постановам цього Пакту і Конвенції про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього. Це покарання може бути здійснене тільки на виконання остаточного вироку, винесеного компетентним судом.</p> <p>АХПЛН (ст. 4): Людська особистість недоторканна. Кожна людина має право на повагу до свого життя та особистої недоторканності. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя.</p> <p>ЄКЗПЛОС (ч. 1 ст. 2): Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.</p>	<p>КПЛ: вказує, що в ст. 6 МПППП встановлено позитивний обов'язок держави щодо захисту життя людини. А також “Комітет вважає, що бажано було б, аби Держави-учасниці вживали усіх можливих заходів задля зменшення дитячої смертності та продовження середньої тривалості життя, особливо після вжиття заходів щодо боротьби з недоїданням та епідеміями” [Загальні коментарі до Права на життя, § 5; Загальний коментар, 6].</p> <p>Інтерпретуючи право на життя, КПЛ вніс рекомендацію Намібії “забезпечити захист населення від ВІЛ/СНІДу” та “вжити всебічних заходів щодо заохочення більшої кількості людей, які страждають на ВІЛ/СНІД, проходити адекватне антиретровірусне лікування та підтримувати такий спосіб лікування” (2004). Цей орган також закликав до “рівності в доступності лікування” у Кенії (2005) й Уганді, “щоб забезпечити можливість більшій кількості людей, носіїв ВІЛ чи хворих на СНІД, отримати адекватне антиретровірусне лікування” (2004).</p>

Таблиця 2. ВІЛ/СНІД і свобода від катувань, жорстокого, нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, у тому числі в місцях позбавлення волі

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Соціальні працівники, які здійснюють профілактику ВІЛ серед чоловіків, що мають статеві відносини з чоловіками (ЧВЧ), затримуються міліцією і зазнають побоїв. ● Активіста затримали і катували за викриття причетності держави до скандалу, пов'язаного з ВІЛ-інфікованою кров'ю. ● Засудженим до позбавлення волі відмовляють у доступі до інформації, що стосується ВІЛ, навчальних програм і профілактичних заходів (наприклад: презервативи, стерильні ін'єкційні інструменти та дезинфікуючі засоби), а також у тестуванні та лікуванні ВІЛ. ● Органи влади не вживають заходів щодо покарання чи попередження згвалтування у місцях позбавлення волі. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МППП (ст. 7): Нікого не може бути піддано катуванню чи жорстокому, нелюдському або принижуючому гідність поводженню чи покаранню. Зокрема, жодну особу не може бути без її вільної згоди піддано медичним чи науковим досліддам.</p> <p>МППП (ч.1 ст. 10): Всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поводження і поважання гідності, властивої людській особі.</p> <p>АХПЛН (ст. 5): Кожна людина має невід'ємне право на повагу до її гідності та визнання її правосуб'єктності. Усі форми експлуатації і приниження людини, особливо рабство, работоргівля, катування, жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, покарання або поводження, є забороненими.</p> <p>ЄКЗПЛОС (ст. 3): Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.</p>	<p>КПЛ: у 2006 р. висловив занепокоєння “високими показниками захворюваності на ВІЛ/СНІД і ТБ серед засуджених в установах виконання покарань, а також відсутністю спеціалізованої допомоги для осіб, які перебувають у місцях попереднього ув'язнення” в Україні. КПЛ рекомендував Україні розвантажити установи виконання покарань, забезпечити необхідні санітарно-гігієнічні умови, доступність медичної допомоги та необхідного харчування, а також зменшити кількість засуджених до покарання у вигляді позбавлення волі шляхом застосуванням альтернативних санкцій.</p> <p>ЄСПЛ: постановив рішення, відповідно до якого відмова від надання своєчасної і належної медичної допомоги особі, яка перебуває у місці попереднього ув'язнення, що інфікована ВІЛ і хвора на туберкульоз, прирівнюється до нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження у контексті ст. 3 ЄКЗПЛОС. А відтак, у цьому випадку було порушено ст. 3 ЄКЗПЛОС [Яковенко проти України (Yakovenko v. Ukraine) (Заява 15825/06) (2007)].</p>

Закінчення табл. 2

Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p><i>Також варто ознайомитися з такими документами:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1987); ● Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (1987); ● Кодекс поведінки службових осіб правоохоронних органів (1979); ● Мінімальні стандартні правила поводження з засудженими (1955).	

Таблиця 3. ВІЛ/СНІД і право на свободу та особисту недоторканність

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Держава ізолює ВІЛ-інфікованих людей або утримує їх у спеціальних колоніях. ● У Кримінальному кодексі передбачено відповідний термін позбавлення волі за навмисне інфікування ВІЛ. ● Держава вимагає проходження тестування на ВІЛ або усіх фізичних осіб, або як умови для працевлаштування, імміграції чи проходження військової служби. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МПППП (ч. 1 ст. 9): Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути піддано свавільному арешту чи триманню під вартою. Нікого не може бути позбавлено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлено законом.</p> <p>АХПЛН (ст. 6): Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути позбавлений свободи, за винятком причин та умов, попередньо визначених законом. Зокрема, ніхто не може бути свавільно заарештованим чи затриманим.</p> <p>ЄКЗПЛОС (ч. 1 ст. 5): Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом.</p> <p><i>Також варто ознайомитися з такими документами:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Кодекс поведінки службових осіб правоохоронних органів (1979); ● Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї службовими особами правоохоронних органів (1990); ● Звіти Робочої групи з питань свавільного затримання Комісії ООН з прав людини (2003–2005). 	<p>РГ з питань свавільного затримання: висловила занепокоєння з приводу незаконних затримань “наркоманів” та “осіб, хворих на СНІД”, і рекомендувала: “З огляду на осіб, позбавлених волі на підставі їх стану здоров’я, Робоча група вважає, що в будь-якому випадку, усім людям, щодо яких вжиті такі заходи, повинні гарантуватись юридичні механізми для оскарження свого утримання під вартою до суду” (2003).</p> <p>ЄСПЛ: постановив рішення, згідно з яким затримання ВІЛ-інфікованого гомосексуаліста порушує ст. 5 ЄКЗПЛОС, оскільки його ізоляція не була необхідним заходом щодо попередження поширення ВІЛ-інфекції” [Енхорн проти Швеції (Enhorn v. Sweden) (2005)].</p>

Таблиця 4. ВІЛ/СНІД і право на свободу пересування

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Держава проводить скринінг на ВІЛ на кордонах або вимагає надання інформації про ВІЛ-статус як умову при імміграції. ● Держава виокремлює ВІЛ-статус як причину для відмови у довгостроковому перебуванні в державі іноземців, при цьому не встановлює подібних обмежень при виявленні інших хвороб. ● Держава тестує усіх трудових мігрантів на ВІЛ й однозначно депортує тих, хто має позитивний ВІЛ-статус. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МПГПП (ч. 1 ст. 12): Кожному, хто законно перебуває на території будь-якої держави, належить, у межах цієї території, право на вільне пересування і свобода вибору місця проживання.</p> <p>(ч. 2 ст. 12): Кожна людина має право покидати будь-яку країну, включаючи свою власну.</p> <p>(ч. 3 ст. 12): Згадані вище права не можуть бути об'єктом ніяких обмежень, крім тих, які передбачено законом, які є необхідними для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення або прав та свобод інших і є сумісними з іншими правами, визначеними в цьому Пакті.</p> <p>АХПЛН (ч. 1 ст. 12): Кожна людина має право на свободу пересування та проживання у межах певної держави, де вона перебуває за законом.</p> <p>(ч. 2 ст. 12): Кожна особа має право залишати будь-яку державу, включаючи свою власну, та повертатись до своєї країни. Здійснення цього права може обмежуватись лише законом в інтересах національної безпеки, моралі та охорони здоров'я населення.</p>	<p><i>Згідно з дослідженням, проведеним для укладання цієї таблиці, жоден регіональний чи міжнародний орган із захисту прав людини не застосовує право на свободу пересування лише на підставі статусу ВІЛ/СНІДу.</i></p>

Таблиця 5. ВІЛ/СНІД і право на доступ та отримання притулку

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Держава повертає особу, яка шукає притулку, до країни, в якій вона зазнає переслідування на основі ВІЛ-статусу чи активної діяльності у сфері ВІЛ. ● Держава не надає притулку особам, які живуть з ВІЛ, або дискримінує на основі ВІЛ-статусу в контексті положень про пересування, вимог на в'їзд у державу чи процедур імміграції й надання притулку. ● Біженців або шукачів притулку обмежують у праві на доступність профілактики і лікування ВІЛ. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>АХПАН (ч. 3 ст. 12): Кожна особа має право у випадку переслідування шукати притулку та отримувати його в інших державах відповідно до законів цих держав і міжнародних конвенцій.</p> <p><i>Також варто ознайомитися з таким документом:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Конвенція про статус біженців (1951) 	<p>КПА: підтверджує, що гарантія рівності перед законом забороняє дискримінацію у будь-якій сфері, регульованій і захищеній державними органами. Сюди входять положення про пересування, вимоги щодо в'їзду, процедури імміграції та надання притулку.</p> <p>Верховний Комісар ООН у справах біженців, хоча і не є договірним органом, у 1998 р. видав Керівні принципи, у яких зазначено, що біженці та шукачі притулку не повинні зазнавати переслідування у зв'язку з позитивним ВІЛ-статусом і не існує жодних юридичних підстав на проведення тестування на ВІЛ з метою виявлення ВІЛ-інфікованих осіб та заборони надання їм притулку.</p>

Таблиця 6. ВІЛ/СНІД і право на свободу та особисту недоторканність

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Особа проходить тестування на ВІЛ без її згоди. ● Лікувально-профілактичний заклад чи медичний працівник не забезпечують збереження конфіденційності відомостей щодо ВІЛ-статусу пацієнта чи іншої медичної інформації. ● Держава вимагає поіменної реєстрації усіх ВІЛ-інфікованих осіб. ● Держава вимагає вказувати ВІЛ-статус у деяких документах, для прикладу, в листку неприцездатності, в резюме на заміщення вакантної посади і медичних рецептах. ● Відповідно до кримінального кодексу, вважаються незаконними певні статеві зносини між особами, що досягли шлюбного віку, зокрема, дошлюбні статеві відносини, оральний секс, содомія (розпущеність) або адюльтер (подружня зрада). 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МПГПП (ч. 1 ст. 17): Ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію.</p> <p>ЄКЗПЛОС (ч. 1 ст. 8): Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.</p>	<p>КПЛ: з'ясувавши, що право на особисте життя порушується законами, які визнають протизаконними гомосексуальні відносини між особами, що досягли шлюбного віку [див. Туннен проти Австралії (Тоонен v. Australia) (1991)], КПЛ відзначив, що “визнання незаконними гомосексуальних відносин не може вважатись справедливим засобом чи адекватним заходом для досягнення профілактичних цілей поширення ВІЛ/СНІДу. Діючи нелегально, багато хто стає вразливим до інфекції. Це суперечитиме впровадженню ефективних навчальних програм у межах попередження ВІЛ/СНІДу” (див. також розділ 4 “Сексуальне здоров'я і права людини”).</p>

Таблиця 7. ВІЛ/СНІД і право на свободу думки та слова, на вільне вираження свої поглядів і переконань. Право на інформацію

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Держава піддає цензурі інформацію про профілактику ВІЛ, призначену для представників ЛГБТ, працівників комерційного сексу чи осіб, що вживають наркотичні засоби, на основі того, що це непристойно або пропагує незаконну поведінку. ● У школах забороняється доступ до інформації про ВІЛ/СНІД, безпечний секс, сексуальність і презервативи. ● У матеріалах ЗМІ про ВІЛ/СНІД більше стигматизації і стереотипів, ніж актуальної інформації. ● Держава обмежує публікації у газетах, на веб-сторінках чи інших джерелах інформації, які критикують політику держави в контексті боротьби зі СНІДом. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МПГПП (ч. 2 ст. 19): Кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір.</p> <p>АХПЛН (ч. 1 ст. 9): Кожна людина має право на отримання інформації.</p> <p>ЄКЗПЛОС (ч. 1 ст. 10): Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.</p>	<p>Комітет ПД: дійшов висновку, що права підлітків на отримання інформації про ВІЛ/СНІД є частиною права на інформацію [Загальний коментар, 3, 2003 р., § 4].</p> <p>СД з питання реалізації права на освіту: відзначили потребу запровадження статевої освіти у школах, а також необхідність захисту геїв і лесбіянок серед учнів шкіл.</p> <p>СД з питань права на вільне вираження поглядів і переконань і права на інформацію: відзначили порушення прав працівників комерційного сексу і представників ЛГБТ (лесбіянок, гомосексуалістів, бісексуалів, транссексуалів); було підкреслено обмеження їх свободи щодо публічного вираження поглядів і надання таким особам доступу до інформації про ВІЛ/СНІД; звернено увагу на затримання мешканців Кувейту, в листуванні яких згадувалися лесбійські відносини; висловлено занепокоєння з приводу арешту та переслідування двох жінок, які не вписувались у стандарти гендерних ролей в Уганді.</p>

Таблиця 8. ВІЛ/СНІД і свобода зібрань та об'єднань

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Держава обмежує створення недержавних, у тому числі місцевих чи сервісних, організацій у сфері ВІЛ/СНІДу, або висуває до них надмірні бюрократичні вимоги. ● Поліція розганяє мирні та санкціоновані демонстрації активістів боротьби зі СНІДом. ● Такі об'єднання, як професійні спілки та інші громадські організації, відмовляють у членстві на підставі ВІЛ-статусу. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МПППП (ст. 21): Визнається право на мирні збори.</p> <p>(ч. 1 ст. 22): Кожна людина має право на свободу асоціації з іншими, включаючи право створювати профспілки і вступати до них для захисту своїх інтересів.</p> <p>(ч. 2 ст. 22): Користування цим правом не підлягає ніяким обмеженням, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної чи громадської безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення або захисту прав та свобод інших осіб. Ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень користування цим правом для осіб, що входять до складу збройних сил і поліції.</p> <p>АХПЛН (ст. 10): Кожна людина має право на свободу об'єднань, за умови дотримання нею закону.</p> <p>(ст. 11): Кожна людина має право на вільні зібрання з іншими. Реалізація цього права може бути обмежена лише за умов і на підставах, передбачених у законі, в інтересах державної і громадської безпеки, охорони здоров'я та моралі населення і захисту прав і свобод інших осіб.</p> <p>ЄКЗПЛОС (ст. 11): Кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів.</p>	<p><i>Згідно з результатами дослідження, проведеного для укладання цієї таблиці, жоден регіональний чи міжнародний орган із захисту прав людини не застосував захист свободи зібрань та об'єднань у контексті ВІЛ/СНІДу.</i></p>

Таблиця 9. ВІЛ/СНІД і право на шлюб та створення сім'ї

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Держава вимагає тестування на ВІЛ чи підтвердження негативного ВІЛ-статусу як однієї з умов вступу в шлюб. ● Держава змушує жінку, яка є ВІЛ-інфікованою, робити аборт або стерилізацію замість того, щоб надати їй інформацію та послуги з попередження передачі ВІЛ від матері до дитини. ● Жінкам не гарантуються рівні права на вступ у шлюб, розлучення чи під час перебування у шлюбі, що обмежує їхню можливість на безпечний секс чи розірвання відносин, які можуть призвести до інфікування ВІЛ. ● Держава відмовляє мігрантам у праві переїжджати разом з членами сім'ї, у такий спосіб спонукаючи їх до випадкових статевих зносин, що збільшує ризик зараження ВІЛ. ● Держава відмовляє у наданні притулку ВІЛ-позитивному заявникові, надаючи, натомість, притулок його сім'ї. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МПППП (ч. 2 ст. 23): За чоловіками і жінками, які досягли шлюбного віку, визнається право на одруження і право заснувати сім'ю.</p> <p>ЄКЗПЛОС (ст. 12): Чоловік і жінка, що досягли шлюбного віку, мають право на шлюб і створення сім'ї згідно з національними законами, які регулюють здійснення цього права.</p>	<p>Комітет ЛВФДЖ: рекомендує Кенії “вжити відповідних заходів для ліквідації усіх дискримінаційних норм законів, практики та традицій і забезпечити рівність прав чоловіків і жінок у питаннях шлюбу та розлучення, поховання та розподілу майна після смерті, відповідно до положення КЛВФДЖ, у тому числі за допомогою прийняття законодавства щодо ВІЛ/СНІДу” (2003).</p> <p>ЄСПЛ: постановив, що права ВІЛ-інфікованої громадянки Сербії були порушені заборонаю їй бачитись зі своєю дитиною (2007).</p>

Таблиця 10. ВІЛ/СНІД і право на недискримінацію та рівність

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Людині відмовляють у роботі, забезпеченні житлом, лікуванні й отриманні освіти через фактичний чи можливий ВІЛ-статус. ● ВІЛ-інфікована дитина зазнає дискримінації через ВІЛ-статус своїх батьків. ● Матеріали з профілактики ВІЛ, профінансовані державою, не містять інформації, призначеної для деяких представників меншин, зокрема ЛГБТ, людей з фізичними і розумовими вадами або тих, хто вживає наркотики. ● Дискримінація стосовно доступу до розподілу майна та розлучення робить жінок більш уразливими до інфікування ВІЛ. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МПГПП (ч. 1 ст. 2): Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується поважати і забезпечувати всім перебуваючим у межах її території та юрисдикції особам права, визнані в цьому Пакті, без будь-якої різниці щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини.</p> <p>(ст. 26): Всі люди є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист закону.</p> <p>В цьому відношенні всякого роду дискримінація повинна бути заборонена законом, і закон повинен гарантувати всім особам рівний і ефективний захист проти дискримінації за будь-якою ознакою, як-от: раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий стан, народження чи інші обставини.</p>	<p>КПА: підтвердив, що словосполучення “інші обставини” в антидискримінаційних положеннях включає стан здоров'я, у тому числі ВІЛ-статус (1995-1996).</p> <p>Комітет ПД: в антидискримінаційному контексті рекомендував: Казахстану провести кампанію з інформування громадськості та активізації юристів, інших фахівців з питань впливу ВІЛ/СНІДу на дітей (2006); Україні здійснити моніторинг ситуації в “економічно неблагополучних сім'ях; з-поміж дітей, які проживають у сільській місцевості, у притулках, дітей-інвалідів, дітей, що належать до національних меншин, таких як роми, а також дітей, носіїв ВІЛ чи хворих на СНІД” і сприяти розвитку антидискримінаційних стратегій роботи з такими групами населення (2002).</p> <p>Комітет АВФДЖ: розробив низку рекомендацій стосовно зменшення дискримінації щодо жінок у контексті ВІЛ/СНІДу (див. табл. 12).</p>

Закінчення табл. 10

Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>АХПЛН (ст. 2): Кожна людина має право здійснювати права і свободи, які закріплюються і гарантуються цією Хартією, без жодних обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного, етнічного чи соціального походження, майнового стану, народження чи інших обставин.</p> <p>(ч. 1 ст. 3): Усі люди є рівними перед законом.</p> <p>(ч. 2 ст. 3): Кожна людина має право на рівний захист з боку закону.</p> <p>ЄКЗПЛОС (ст. 14): Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою — статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою.</p>	<p>Комітет з ліквідації расової дискримінації: висловив занепокоєння з приводу високого рівня захворюваності на ВІЛ/СНІД серед представників меншин та етнічних груп і рекомендував вжити відповідних заходів в Естонії (2006) і Південній Африці (2003 і 2006).</p>

Таблиця 11. ВІЛ/СНІД і право на найвищий досяжний рівень здоров'я

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Держава не вживає прогресивних заходів задля створення доступу до інформації та послуг з профілактики ВІЛ (наприклад: забезпечення презервативами, стерильними шприцями, послугами з добровільного консультування і тестування) або встановлює обмеження щодо таких послуг. ● Держава не вживає належних заходів для забезпечення доступності антиретровірусних препаратів, лікування опортуністичних інфекцій, медикаментів опіоїдного знеболення для паліативної допомоги чи комплексного лікування туберкульозу. ● Держава не забезпечує рівності в доступності профілактики, лікування та послуг у галузі охорони здоров'я у зв'язку з ВІЛ для працівників комерційного сексу, осіб, які відбувають покарання у формі позбавлення волі, тих, хто вживає наркотики та інших уразливих верств населення. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МПЕСКП (ч. 1 ст. 12): Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я.</p> <p>(ч. 2 ст. 12): Заходи, яких повинні вжити держави – учасниці цього Пакту для повного здійснення цього права, включають ті, які є необхідними для...</p> <p>(с) запобігання і лікування епідемічних, ендемічних, професійних та інших хвороб і боротьби з ними.</p> <p>АХПЛН (ч. 1 ст. 16): Кожна людина має право на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я.</p> <p>(ч. 2 ст. 16): Держави – учасниці цієї Хартії вживають необхідних заходів з метою охорони здоров'я своїх народів і надання їм медичної допомоги у випадку хвороби.</p>	<p>КЕСКП: ст. 12 включає: “право на запобігання, лікування та боротьбу з епідемічними захворюваннями”, включаючи ВІЛ. Рекомендації: Грузії вжити загальних ВІЛ-профілактичних заходів (2002); Молдові “посилити роботу” в боротьбі з ВІЛ-інфекцією (2003); Росії вжити “термінових заходів для забезпечення запобігання поширення ВІЛ і відповідної дискримінації” (2003); Україні донести до молоді необхідну інформацію про ВІЛ (2001).</p> <p>Комітет ПД: рекомендував державам поліпшити якість ВІЛ-превентивних послуг для дітей, захищати дітей від ВІЛ дискримінації і враховувати права дітей при підготовці стратегій у сфері ВІЛ (див. коментарі для Беніну (2006), Сенегалу (2006), Свазіленду (2006), Нігерії (2005), Уганди (2005), Вірменії (2004), Буркіна-Фасо (2002), Мозамбіку (2002), України (2002), Кенії (2001), Грузії (2000), Таджикистану (2000) і Південної Африки (2000)). Комітет із захисту прав жінок зробив такі ж коментарі для Малі (2006), Буркіна-Фасо (2005) та Анголи (2004).</p>

Закінчення табл. 11

Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p><i>Також варто ознайомитися з такими документами:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (ч. 1 ст. 12) (1979); ● Конвенція про права дитини (ч. 1 ст. 24) (1989). 	<p>Комітет ПД також рекомендував Росії переглянути свою практику щодо “ізолювання дітей ВІЛ-позитивних матерів в окремі лікарняні палати або спеціалізовані притулки, а також відмови дітям з ВІЛ-позитивним статусом у доступі до звичайних притулків, медичних і навчальних закладів” (2005).</p>

Таблиця 12. ВІЛ/СНІД і права жінок і дітей

Приклади порушень прав людини	
<ul style="list-style-type: none"> ● Жінки дискримінуються у сім'ї, під час навчання, на роботі та при отриманні медичної допомоги, а також при здійсненні права власності; для них не передбачено ефективних засобів захисту від насильства, включаючи зґвалтування у шлюбі. ● Жінкам відмовляють у доступності послуг у сфері охорони здоров'я у повному обсязі, включаючи репродуктивне здоров'я, що унеможливує профілактику і зменшення ризику захворювання на ВІЛ для них та їхніх дітей. ● Дітям відмовляють у доступності ВІЛ-профілактичних заходів та інформації. ● Дітей-сиріт і дітей, хворих на СНІД, виключають зі шкіл, позбавляють права на спадкування. Як наслідок вони опиняються у небезпечних ситуаціях, зокрема примусово працюють, жебракують чи піддаються сексуальній експлуатації. 	
Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>МПППП (ст. 3): Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма громадянськими і політичними правами, передбаченими в цьому Пакті.</p> <p>(ч. 3 ст. 23): Жоден шлюб не може бути укладений без вільної і цілковитої згоди тих, хто одружується.</p> <p>(ч. 4 ст. 23): Держави, які беруть участь у цьому Пакті, повинні вжити належних заходів для забезпечення рівності прав і обов'язків обох з подружжя щодо одруження, під час перебування в шлюбі і при його розірванні. В разі розірвання шлюбу має передбачатися необхідний захист усіх дітей.</p> <p>(ч. 1 ст. 24): Кожна дитина без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного чи соціального походження, майнового стану або народження має право на такі заходи захисту, які є необхідними в її становищі як малолітньої, з боку її сім'ї, суспільства і держави.</p>	<p>Комітет ПД: рекомендував Казахстану – активізувати роботу юристів та інших фахівців у сфері ВІЛ серед дітей (2006); Молдові – вивчити ситуацію статевого та репродуктивного здоров'я з-поміж молоді, включаючи питання ВІЛ (2002); Свазіленду (2006), Уганді (2005) і Ботсвані (2004) – при розподілі бюджетних коштів пріоритетною визнати проблему ВІЛ-інфікованих дітей; Ботсвані – забезпечити, щоб договори про вільну торгівлю не ускладнювали доступність недорогих лікарських засобів для дітей з метою профілактики ВІЛ (2004); Мозамбіку (2002), Уганді (2005) і Свазіленду (2006) – поліпшити альтернативний догляд за сиротами, хворими на СНІД; Беніну (2006) і Нігерії (2005) – забезпечити ВІЛ-інфікованим дітям можливість здобувати освіту (див. також Рекомендації Комітету ПД для дітей, що вживають наркотичні засоби (розділ 3, табл. 10).</p>

Закінчення табл. 12

Стандарти з прав людини	Прецеденти та тлумачення
<p>АХПЛН (ч. 3 ст. 18): Держава забезпечує ліквідацію будь-якої дискримінації щодо жінок, а також охорону материнства та дитинства, як це передбачено в міжнародних деклараціях і конвенціях.</p> <p><i>Також варто ознайомитися з такими документами:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок (1979) ● Конвенція про права дитини (1989) 	<p>Комітет ЛВФДЖ: рекомендував Молдові – розробити стратегію боротьби з ВІЛ-інфекцією для “груп підвищеного ризику” (2006); Росії – звернути увагу на гендерні аспекти ВІЛ (2002); Анголі – “широко пропагувати” статеву освіту та здоровий спосіб життя серед молоді (2004); Кенії – звернути увагу на статеву дискримінацію ВІЛ-позитивних людей (2003); Уганді – “звернути увагу на надання послуг у галузі охорони здоров’я для осіб, що займаються проституцією” (2002); Буркіна-Фасо – вжити низку заходів щодо проблем жінок і ВІЛ/СНІДу (2000 і 2005). Комітет ЛВФДЖ також закликав країни, включаючи Молдову (2000) та Малі (2006), зібрати інформацію щодо заходів, спрямованих на зниження інфікування ВІЛ серед жінок.</p>

Захист прав людини у сфері ВІЛ/СНІДу

Вступ

У цьому розділі Вашій увазі представлено чотири приклади ефективної діяльності у сфері ВІЛ/СНІДу та захисту прав людини. Зокрема:

1. Судовий процес щодо забезпечення реалізації права на доступність лікування ВІЛ у **Південній Африці**.
2. Забезпечення “інструментарієм” для захисту прав людини і боротьби із захворюванням на СНІД у **Ботсвані**.
3. Прийняття законодавства щодо охорони здоров'я та захисту прав людини: розробка, адвокація та удосконалення законів з урахуванням потреб осіб, які вживають наркотики, носіїв ВІЛ і хворих на СНІД.
4. Об'єднання НУО з метою вимагання від уряду **Сенегалу** вжиття необхідних заходів та подання звіту про зараження і поширення ВІЛ/СНІДу.

Дотримання прав людини у сфері ВІЛ/СНІДу: випадки з практики

Розглядаючи кожну із запропонованих програм, необхідно з'ясувати, чи включають вони п'ять основних елементів, які базуються на правах людини:

- ▶ **Участь**
Чи передбачає програма участь у ній представників уразливих груп населення, громадянського суспільства, маргінальних груп та інших? Чи здійснюється така програма в місцях проживання потенційних представників цільової групи?
- ▶ **Відповідальність**
Чи визначає програма права позивача та обов'язки відповідача? Чи пропонує вона механізми відповідальності за порушення прав?
- ▶ **Недискримінація**
Чи визначає програма групи ризику? Яким чином? Чи приділяє вона належну увагу потребам таких уразливих груп, як жінки, меншини, корінне населення та засуджені?
- ▶ **Повноваження**
Чи надає програма її реципієнтам повноваження, можливості і ресурси для того, щоб вони могли змінити своє життя? Чи займають вони у цьому процесі центральну позицію чи, радше, визнаються об'єктами доброчинності?

▶ **Зв'язок із правами**

Чи враховується у завданнях програми можливість законного захисту прав за допомогою міжнародного, регіонального та національного законодавства? Чи охоплює вона повний спектр прав людини, зокрема громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права?

На завершення з'ясуйте, чи може програма бути реалізована у Вашій державі:

- ▶ Чи **існує вже** така програма у Вашій державі?
- ▶ Якщо ні, то чи варто її **створювати**? Якщо так, то чи потребує вона **розширення**?
- ▶ Які **кроки** слід зробити для реалізації цієї програми?
- ▶ Які **перешкоди** потрібно подолати для забезпечення її успішної реалізації?

▶ Приклад 1. Судовий процес щодо забезпечення реалізації права на доступність лікування ВІЛ у Південній Африці

У 2001 р. “Кампанія за доступність лікування” (the Treatment Action Campaign (TAC)) та “Правовий проект з питань СНІДу” (the AIDS Law Project (ALP)) взяли участь у правових заходах, спрямованих на забезпечення доступності лікування для попередження передачі ВІЛ від матері до дитини, шляхом ініціювання судового процесу, в результаті якого на рівні конституційного права задекларовано можливість такого виду медичної допомоги.

Тип проекту

Судовий процес і мобілізація громадськості

Тема: Охорона здоров'я та права людини

Лікування ВІЛ у Південній Африці є недоступним для широких верств населення, яке його потребує. В 2001 р. результати дослідження показали, що близько 70000 дітей були інфіковані ВІЛ тільки шляхом передачі ВІЛ від матері до дитини. Незважаючи на те, що лікування азидотимедином чи невірапіном могло б значно знизити ризик передачі ВІЛ від матері до дитини, 2001 р. уряд Південної Африки обмежив таке лікування застосуванням цих препаратів лише у двох пілотних закладах у кожній провінції.

Вжиті заходи

Після декількох невдалих спроб переконати міністерство охорони здоров'я поширювати програму попередження передачі ВІЛ від матері до дитини, “Кампанія за доступність лікування” та двоє інших позивачів підготували позов і звернулися до Верховного суду Преторії, посилаючись на те, що міністр охорони здоров'я держави та міністри охорони здоров'я усіх провінцій порушили ст. 27 Біля про права Південної Африки, яка захищає “право на доступність послуг у галузі охорони здоров'я”.

Результати

- ▶ У грудні 2001 р. Верховний суд ухвалив рішення на користь “Кампанії за доступність лікування” і зобов'язав міністра охорони здоров'я зробити невірапін доступним в усіх державних закладах охорони здоров'я, в яких проводяться тестування і консультування. Суд також зобов'язав міністра охорони здоров'я розробити програму із попередження передачі ВІЛ від матері до дитини і подати Суду план реалізації цієї програми.
- ▶ Міністр охорони здоров'я подав апеляцію на рішення Верховного суду до Конституційного суду Південної Африки, який відхилив апеляцію й ухвалив рішення, яким визнав, що міністр охорони здоров'я має конституційний обов'язок забезпечити доступність невірапіну для вагітних жінок. Перемога у справі довела, що судовий

процес із захисту прав людини може бути ефективним інструментом забезпечення доступності лікарських засобів, особливо в демократичних країнах, де на рівні Конституції доступність послуг у галузі охорони здоров'я визнано правом людини.

Контакти:

Кампанія за доступність лікування (ТАС)
Адреса: 34 Main Road
Muizenberg, 7945 South Africa
E-mail: info@tac.org.za
Web: www.tac.org.za

Правовий проект з питань СНІДу (ALP)

Адреса: Unit 6/002, 6th Floor
Braamfontein Centre 23 Jorissen St.
Braamfontein, 2017 South Africa
E-mail: info@alp.org.za
Web: www.alp.org.za

Казуси: www.constitutionalcourt.org.za/uhtbin/cgisirsi/vqHa0JTfqU/323010030/9

- ▶ Проте судовий процес — це лише одна з багатьох стратегій, необхідних для забезпечення доступності препаратів з метою лікування ВІЛ для усіх, хто їх потребує. До інших факторів, які вплинули на успіх судового процесу, належать такі: активний громадський рух, що супроводжував судовий процес; харизматичне та самовіддане лідерство людей, які живуть з ВІЛ; об'єднання з активістами в усьому світі; існування конституційної демократії з незалежними судами і Конституцією, яка гарантує захист прав людини, а також практика судових процесів на захист публічних інтересів, започаткована ще за часів апартеїду.

► Приклад 2.

Забезпечення “інструментарієм” для захисту прав людини і боротьби із захворюванням на СНІД у Ботсвані

З метою висвітлення правозахисного підходу до проблеми із захворюванням на ВІЛ, Мережа з права, етики і питань ВІЛ/СНІДу Ботсвани (the Botswana Network on Law, Ethics, and HIV/AIDS (BONELA)) опублікувала зручний для користування практичний посібник у сфері ВІЛ/СНІДу та захисту прав людини для місцевих активістів і службовців.

Тип проекту

Навчання та адвокація

Тема: Охорона здоров'я та права людини

Працюючи з місцевими організаціями, працівниками системи охорони здоров'я, представниками органів влади, НУО та бізнесменами, BONELA виявила недостатність обізнаності в контексті прав людини і те, яким чином можна досягти забезпечення їх дотримання, захисту та поваги в повсякденному житті. Було також виявлено брак навчальних матеріалів із захисту прав людини, які б відповідали місцевим вимогам; права людини часто трактувалися як іноземна “західна” концепція, неприйнятна для Ботсвани.

Вжиті заходи

BONELA підготувала посібник у сфері СНІДу та захисту прав людини, що складається з 14 частин:

- посібник одночасно відіграє роль *ресурсного довідника й інструменту інституційного розвитку, навчання і підвищення поінформованості*. У ньому надано чітку, цікаву, зрозумілу і відповідну інформацію з основних питань у сфері СНІДу та захисту прав людини;
- у посібнику, укладеному за блочним принципом, 4 перших модулі стосуються базових аспектів, необхідних для будь-якої діяльності із захисту прав людини та ВІЛ/СНІДу. Решта (5–14) призначені для різних цільових груп і використовуються на вибір. Кожен модуль складається із вправ, які місцеві організації можуть використовувати під час семінарів і тренінгів, включаючи сценарії, теми для обговорення, дебати та рольові ігри;
- у вступі посібника запропоновано інформацію про планування й організацію семінарів і тренінгів з використанням методів, які ґрунтуються на активному залученні усіх учасників.

Результати

- ▶ Посібник слугував каталізатором низки місцевих і національних семінарів і тренінгів з питань ВІЛ/СНІДу та захисту прав людини, за допомогою яких досягнуто кращої поінформованості з питань захисту прав людини, а також, у деяких випадках, це сприяло змінам у правовій і політичній сферах. Була створена мережа “ключових експертів” – прихильників підходу до надання медичної допомоги людям, які є носіями ВІЛ чи хворі на СНІД, що ґрунтується на правах людини.
- ▶ Як невелика НУО, BONELA мала певні труднощі з підтримкою своїх експертів. Щоб подолати цю проблему, організація включила цих людей у штатний розпис, залучила додаткові кошти для оплати їхньої праці і налагодила співпрацю з іншими НУО, які займаються подібною роботою і зацікавлені в наданні необхідної підтримки.
- ▶ Поглиблення рівня знань є дуже важливою складовою, але існує також необхідність просувати свої інтереси, а відтак, здійснювати адвокацію на політичному рівні. Постає потреба залучити, активізувати та переконати законодавців у необхідності застосування правозахисних підходів до проблем, пов’язаних з ВІЛ. Поінформовані та віддані справі працівники системи охорони здоров’я, наприклад, матимуть труднощі у впровадженні принципів прав людини в свою роботу без повноважень, гарантованих на політичному рівні.

Контакт:

Мережа з права, етики і питань ВІЛ/СНІДу Ботсвани (BONELA)

Адреса: Plot 50662, Medical Mews, Fairgrounds
Gaborone, Botswana

P.O. Box 402958

E-mail: bonela@botsnet.bw

Посібник на: www.bonela.org

► Приклад 3.

Прийняття законодавства щодо охорони здоров'я та захисту прав людини: розробка, адвокація та удосконалення законів з урахуванням потреб осіб, які вживають наркотики, носіїв ВІЛ і хворих на СНІД

Канадська правова мережа з питань ВІЛ/СНІДу (The Canadian HIV/AIDS Legal Network) розробила Модельний закон для НУО і держав, які бажають прийняти закони і сформулювати політику в галузі ВІЛ для осіб, які вживають наркотики, що базуються на правах людини. Правова мережа активно пропагує цей матеріал на державному рівні.

Тип проекту

Реформування законодавства

Тема: Охорона здоров'я та права людини

У багатьох країнах, де ВІЛ поширюється через ін'єкційний спосіб, акцент робиться на кримінальній відповідальності за вживання наркотичних засобів, водночас залишаються поза увагою підходи, спрямовані на зміцнення громадського здоров'я, що перешкоджає ефективному запобіганню захворюванню на СНІД. Попри очевидні переваги та докази ефективності програм із зменшення шкоди, мільйони людей у всьому світі, які вживають наркотичні засоби, не мають доступу до таких послуг через правові та соціальні бар'єри.

Вжиті заходи

Модельний закон містить детально розроблені правові норми та коментарі до них, які розкривають підхід, спрямований на збереження громадського здоров'я при передачі ВІЛ ін'єкційним способом. Цей закон розроблений для політиків та адвокатів країн, що розвиваються та переживають перехідний період, а тому ресурсів для розробки законопроектів в них може бути недостатньо. Документ використовувався у різних державах, зокрема:

- у співпраці з Державними департаментом **України** з питань виконання покарань з метою дослідження та розробки положень щодо розповсюдження стерильних шприців у місцях виконання покарань;
- у поданні на розгляд підкомітету, який переглядав законодавство щодо запобігання наркоманії у парламенті **Індонезії**, з метою заохочення правового визнання зменшення шкоди;
- у підготовці навчальних модулів із зменшення шкоди та захисту прав людини для осіб, які забезпечують реалізацію програм зменшення шкоди в **Росії**;

- ▶ для адвокації при розробці та забезпеченні політики зі зменшення шкоди в **Таїланді**.

Результати

- ▶ Послуги з профілактики, лікування і догляду за ВІЛ-інфікованими є більш ефективними у межах чіткої правової бази, яка гарантує захист прав людей, що вживають наркотичні засоби, і створює підстави для запровадження заходів із зменшення шкоди.
- ▶ Реформуванням законодавства не можна повною мірою вирішити проблеми ВІЛ-епідемії серед людей, що вживають наркотичні засоби, але це необхідний крок, яким часто нехтують.
- ▶ Реформування законодавства та політики в галузі обігу наркотичних засобів і ВІЛ/СНІДу в межах тієї чи іншої правової системи часто унеможлиблюється через вороже ставлення чи інертність частини ключових посадових осіб; стигматизацію та дискримінацію з боку громадськості щодо тих, хто вживає наркотики; криміналізацію та маргіналізацію осіб, які вживають наркотики, що часто створює для них небезпечні умови при захисті своїх прав; а також високий попит на адвокатів та їх обмежені можливості щодо часу та зусиль.

Контакти:

Ричард Пірхаус (Richard Pearshouse)
Канадська правова мережа з питань ВІЛ/СНІДу
(Canadian HIV/AIDS Legal Network)
Tel: 1-(416) 595 1666 ext 230
E-mail: rpearshouse@aidslaw.ca
Модельний закон рос.мовою:
www.aidslaw.ca/modellaw

► Приклад 4.

Об'єднання НУО з метою вимагання від уряду Сенегалу вжиття необхідних заходів і подання звіту про зараження і поширення ВІЛ/СНІДу

Незважаючи на те, що Сенегал отримав позитивні відгуки з боку міжнародної спільноти за свою діяльність у справі боротьби з ВІЛ, у державі, не були враховані думки вразливих верств населення та громадянського суспільства. П'ять організацій об'єдналися для спостереження за виконанням урядової програми щодо запобігання захворюванню на СНІД. Їм вдалось змінити ключові напрями національної політики в сфері СНІДу шляхом підготовки звітів, адвокації через ЗМІ та зустрічей з урядовцями.

Тип проекту

Створення мережі, ведення документації та адвокація

Тема: Охорона здоров'я та права людини

У боротьбі із захворюванням на СНІД Сенегал вважають однією з найбільш успішних серед країн, що розвиваються. Проте зі спробами уряду довести свою стратегію щодо ВІЛ до масштабу всієї країни виникли певні проблеми: масштаб програми уже поступово змінився без чіткої стратегії; програма не охоплювала вразливі верстви населення (зокрема, сиріт і вразливі групи дітей); відсутня повага до прав та гідності ВІЛ-інфікованих; доступність тестування та лікування ВІЛ залишалась досить обмеженою. Загалом громадянське суспільство "відчуло", що не має жодного фактичного впливу на рішення, які ухвалює уряд.

Вжиті заходи

Група з п'яти НУО зібралася для того, щоб обговорити проблеми, які виникли в Сенегалі у напрямі запобігання СНІДу, запропонувати конструктивні рішення для їх подолання і взяти участь у реалізації необхідних змін. Вони створили неофіційну мережу *Обсерваторія Сенегалу з питань запобігання ВІЛ* (Спостережний орган програми запобігання ВІЛ/СНІДу в Сенегалі), яка:

- підготувала меморандум, що висвітлює колективні пропозиції і рекомендації з приводу удосконалення заходів боротьби із захворюванням на СНІД у Сенегалі;
- провела зустрічі з представниками органів влади, які займаються профілактикою ВІЛ/СНІДу, а також з міжнародними організаціями задля того, аби представити власний аналіз і заручитися їх підтримкою;
- провела прес-конференцію з метою ознайомлення загалу з меморандумом і закликала до конкретних дій у цьому напрямі;

- ▶ успішно була залучена до процесу реалізації програм і впровадження механізмів, розроблених на початку своєї діяльності та спрямованих на подолання виявлених проблем.

Результати

- ▶ Сучасне громадянське суспільство дедалі активніше долучається до ключових аспектів боротьби із захворюванням на СНІД у Сенегалі. Проект продемонстрував, що активна співпраця громадянського суспільства з державою може сприяти запобіганню захворювання на СНІД, адже багато проблем у цьому контексті в Сенегалі були розглянуті *Обсерваторією* і на сьогодні вже вирішуються.
- ▶ Організації громадянського суспільства більш ефективні, якщо, об'єднавшись у коаліції, працюють разом, пропонують конкретні рішення, які базуються на чіткому аналізі, та залишаються незалежними та критичними до уряду, співпрацюючи з представниками органів влади.

Контакт:

Національна коаліція проти СНІДу
(Alliance Nationale Contre le Sida)
Адреса: Sacré cœur 3, Villa N° 9405
Dakar, Sénégal
Web: www.ancs.sn
Звіт: www.aidsalliance.org/sw44583.asp

Рекомендовані джерела

Загальні матеріали

Найбільша за обсягом збірка ресурсів з питань ВІЛ/СНІДу та захисту прав людини міститься на CD-ROM "ВІЛ/СНІД: закон, етика та права людини", випущеному UNAIDS і Канадською правовою мережею з питань ВІЛ/СНІДу в 2006 р. Копії дисків можна отримати, звернувшись до UNAIDS за адресою: unaids@unaids.org.

Для глибшого вивчення проблематики ВІЛ/СНІДу та захисту прав людини пропонуємо список ресурсів, які найчастіше використовуються. Вони поділені на такі підрозділи:

- ▶ Міжнародні стандарти: ООН
- ▶ Міжнародні стандарти: регіональні
- ▶ Міжнародні стандарти: міжнародні медичні організації
- ▶ Національне законодавство
- ▶ Керівні принципи та тлумачення
- ▶ Книжкові видання
- ▶ Статті, доповіді й інші документи
- ▶ Періодичні видання
- ▶ Веб-сайти
- ▶ Пошукові системи
- ▶ Методичні матеріали

Міжнародні стандарти: ООН

- ▶ Загальна декларація прав людини. Генеральна Асамблея ООН, 10.12.1948 р.
Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015
- ▶ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Генеральна Асамблея ООН, 12.12.1966 р.
Джерело: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

- ▶ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Генеральна Асамблея ООН, 16.12.1966 р.
Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_043
- ▶ Захист прав людини в контексті ВІЛ/СНІДу. Резолюції 2005/84, 2003/47, 2001/51, 1999/49, и 1996/43. Комісія ООН з прав людини.
Джерело: <http://www.un.org/russian/aids/ecn4.html>
- ▶ Спеціальна нарада Генеральної Асамблеї ООН з питань ВІЛ/СНІДу, круглий стіл 2: ВІЛ/СНІД та права людини. A/S-26/RT.2, June 25, 2001.
Джерело: http://www.unicef.org/ukraine/MARARReport_ukr_druk.pdf
- ▶ Декларация о приверженности делу борьбы с ВИЧ/СПИДом, Резолюция A/RES/S-26/2. Специальная сессия Генеральной Ассамблеи по ВИЧ/СПИДу, 27 июня 2001.
Джерело: http://www.ilo.org/public/russian/region/eurpro/moscow/info/publ/ares26-2_ru.pdf
- ▶ Про доступність медикаментів у контексті епідемії ВІЛ/СНІДу, туберкульоз і малярія. Резолюції 2005/23, 2004/26, 2003/29, і 2002/32. Комісія ООН з прав людини.
Джерело: <http://www.un.org/russian/document/aids/ecn4r02-32.pdf>
- ▶ Социальные и экономические последствия эпидемии и укрепление национального потенциала по борьбе с ВИЧ/СПИДом. Резолюция A/S-26/RT. Специальная сессия Генеральной Ассамблеи ООН по ВИЧ/СПИДу. Круглый стол 3, июнь 2001.
Джерело: <http://www.un.org/russian/document/gadocs/26spec/aids3.pdf>
- ▶ Тимчасове положення про СНІД. Всесвітня медична асоціація. Мадрид, Іспанія, 30 жовтня 1987 р.
Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_331
- ▶ Про дискримінацію в галузі праці та занять: Конвенція МОП, 25 червня 1958 р., № 111.
Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_161&passid=4/UMfPEGznhh0tD.ZiY6OE7WHI4.cs80msh8Ie6
- ▶ Жінки, дівчата і ВІЛ/СНІД. Резолюція 47/1 (2003). Комісія ООН зі становища жінок.
Джерело: <http://www.un.org/russian/aids/ecn6.html>
- ▶ Жінки, дівчата і ВІЛ/СНІД. Резолюція 53/2 (2009). Комісія ООН зі становища жінок.
Джерело: <http://www.un.org/russian/aids/ecn6.html>

- ▶ Декларация принципов терпимости. Утверждена резолюцией 5.61 Генеральной конференции ЮНЕСКО, 16 ноября 1995 г.
Джерело: <http://www.un.org/russian/document/declarat/toleranc.htm>
- ▶ Доклад ЮНЭЙДС о развитии глобальной эпидемии ВИЧ/СПИДа (июнь 2000 г.)
Джерело: <http://www.un.org/russian/document/gadocs/26spec/rep.pdf>
- ▶ Рекомендация N Res (2003)24 Комитета министров Рады Європи державам – членам “Про організацію паліативного догляду”.
- ▶ Паризька декларація “Жінки, діти та синдром набутого імунodefіциту (СНІД)”, затверджена Міжнародною конференцією про наслідки СНІДу для здоров'я матерів та дітей, Париж, 27-30 листопада 1989 р.
Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_848
- ▶ Международные руководящие принципы по ВИЧ/СПИДу и правам человека, Объединенный вариант, Управление Верховного комиссара Организации Объединенных Наций по правам человека и Объединенной программой Организации объединенных наций по ВИЧ/СПИДу, Вторая Международная консультация по ВИЧ/СПИДу и правам человека (Женева, 23-25 сентября 1996 г.) и Третья Международная консультация по ВИЧ/СПИДу и правам человека (Женева, 25-26 июля 2002 г.).
Джерело: http://data.unaids.org/pub/Manual/2007/jc1252-humanrights_ru.pdf

Міжнародні стандарти: регіональні

- ▶ Demand for Action on TB and HIV (Вимога до дії в сфері туберкульозу і ВІЛ). Glen Cove: Open Society Institute Public Health Watch, 2007

У документі, підписаному 43 учасниками зустрічі, яка проходила в Спостережним комітетом громадського здоров'я, відображено заклик міжнародної спільноти вживати негайних заходів для боротьби з туберкульозом, включаючи туберкульоз, резистентний до лікарських засобів, і запроваджувати програми боротьби з туберкульозом та ВІЛ в усьому світі.
- ▶ Global Treatment Access Group. The Global AIDS Crisis: Four Steps for Canada. A Civil Society Platform for Action. (Група за глобальний доступ до лікування. Глобальна криза СНІДу: чотири кроки для Канади. Платформа для дій громадянського суспільства) GTAG, 2007.
У документі міститься заклик до рішучих дій, а також вказано, що такі розвинуті країни, як Канада, повинні зробити для боротьби з глобальною кризою СНІДу.
Джерело: www.aidslaw.ca/gtag

- ▶ Human Rights and HIV/AIDS: Now More Than Ever (2nd edition). (Права людини і ВІЛ/СНІД: сьогодні більше, ніж будь-коли). New York: Open Society Institute Law and Health Initiative, 2007. У цій декларації, прийнятій 24 НУО з усього світу, окреслено 10 чинників, які зумовляють центральне місце прав людини у глобальній боротьбі зі СНІДом.
Джерело: www.soros.org/initiatives/health/focus/law
- ▶ The Patients' Charter for Tuberculosis Care: Patients' Rights and Responsibilities. (Хартія пацієнтів при наданні допомоги при туберкульозі: права й обов'язки пацієнтів) World Care Council, 2006. Ініційована та розроблена пацієнтами з усього світу, хартія висвітлює права та обов'язки людей, хворих на туберкульоз, а також спрямована на те, щоб пацієнти, хворі на туберкульоз, та їхні лікарі були більш взаємовідповідальними. Хартія розроблена відповідно до Міжнародних стандартів лікування туберкульозу (the International Standards for Tuberculosis Care).
Джерело: http://www.stoptb.org/globalplan/assets/documents/IP_OMS_Charte_GB_Epreuve.pdf

Міжнародні стандарти: міжнародні медичні організації

- ▶ Положення про захист прав та конфіденційність пацієнта. Всесвітня медична асоціація. Будапешт, Угорщина, 01 жовтня 1993 р.
Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=990_056
- ▶ Положення про проблеми, які виникають внаслідок епідемії ВІЛ. Всесвітня медична асоціація. Марбелла, Іспанія, вересень 1992 р.
Джерело: Права людини в системі взаємовідносин “лікар—пацієнт” у відкритому суспільстві. — К.: Медицина України. — 2000.
- ▶ Положення про професійну відповідальність лікарів під час лікування хворих на СНІД. Всесвітня медична асоціація. Австрія, Відень, вересень 1988 р. Джерело: Права людини в системі взаємовідносин “лікар—пацієнт” у відкритому суспільстві. — К.: Медицина України. — 2000.
- ▶ Положення щодо доступності медичної допомоги. Всесвітня медична асоціація. Відень, Австрія, 01 вересня 1988 р.
Джерело: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=990_030
- ▶ Тимчасове положення про СНІД. Всесвітня медична асоціація. Мадрид, Іспанія, жовтень 1987 р. Джерело: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_331

Національне законодавство

- ▶ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
- ▶ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001р. № 2341-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 1.
- ▶ Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993 р. – № 4. – Ст. 19
- ▶ Про лікарські засоби: Закон України від 04 квітня 1996 р. № 123/96-ВР // Голос України від 07.05.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. – 28.05. – Ст. 86.
- ▶ Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення: Закон України від 12 грудня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 11. – Ст. 152.
- ▶ Про затвердження Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009–2013 роки: Закон України від 19 лютого 2009 р. № 1026-VI // Відомості Верховної ради України. – 2009. – № 27. – Ст. 353.
- ▶ Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15 лютого 1995 р. № 62 // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 10. – Ст. 62.
- ▶ Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15 лютого 1995 р. № 60 // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 10. – Ст. 60.
- ▶ Угода про позику (Проект “Контроль за туберкульозом та ВІЛ/СНІДом в Україні”) між Україною та Міжнародним банком реконструкції на розвитку. Угоду ратифіковано Законом України від 18 листопада 2003 р. № 1287-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 12. – Ст. 159.
- ▶ Про Комітет з профілактики наркоманії та захворювання на СНІД: Указ Президента України від 14 листопада 1997 р. // Офіційний вісник України. – 1997. – № 47. – Ст. 7.
- ▶ Про невідкладні заходи щодо запобігання поширенню ВІЛ – інфекції/СНІДу: Указ Президента України від 01 листопада 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 44. – Ст. 56.

- ▶ Про додаткові невідкладні заходи щодо протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу в Україні: Указ Президента України від 12 грудня 2007 р. // Офіційний вісник Президента України. – 2007. – № 38. – Ст. 52.
- ▶ Про запобігання подальшому поширенню ВІЛ – інфекції/СНІДу в Україні: Указ Президента України від 30 серпня 2004 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>
- ▶ Про вдосконалення державного управління у сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу в Україні: Указ Президента України від 30 листопада 2005 р. № 46 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 48. – Ст. 29.
- ▶ Про проведення парламентських слухань на тему: “Соціально-економічні проблеми ВІЛ/СНІДу, наркоманії та алкоголізму в Україні та шляхи їх розв’язання”: Постанова Верховної Ради України від 11 вересня 2003 р. № 1150-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 9. – Ст. 86.
- ▶ Про Рекомендації парламентських слухань на тему: “Соціально-економічні проблеми ВІЛ/СНІДу, наркоманії та алкоголізму в Україні та шляхи їх розв’язання”. Постанова Верховної Ради України від 03 лютого 2004 р. // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 16. – Ст. 224.
- ▶ Про прийняття за основу проекту Закону України про затвердження Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009–2013 роки: Постанова Верховної Ради України від 30 вересня 2008 р. № 607-VI // <http://zakon1.rada.gov.ua>
- ▶ Положення про Національну координаційну раду боротьби з наркоманією при Кабінеті Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 травня 1993 р. № 343 // <http://zakon1.rada.gov.ua>
- ▶ Про затвердження Порядку та умов обов’язкового страхування медичних працівників та інших осіб на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини під час виконання ними професійних обов’язків, а також на випадок настання у зв’язку з цим інвалідності або смерті від захворювань, зумовлених розвитком ВІЛ-інфекції, і переліку категорій медичних працівників та інших осіб, які підлягають обов’язковому страхуванню на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини під час виконання ними професійних обов’язків, а також на випадок настання у зв’язку з цим інвалідності або смерті від захворювань, зумовлених розвитком ВІЛ-інфекції: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 1998 р. № 1642 // <http://zakon1.rada.gov.ua>

- ▶ Правила медичного огляду з метою виявлення ВІЛ-інфекції, обліку ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД та медичного нагляду за ними: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 р. № 2026 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 51. – Ст. 42.
- ▶ Порядок компенсації ВІЛ-інфікованим або хворим на СНІД за використання їх крові та інших біологічних матеріалів для наукових досліджень: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 р. № 2026 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 51. – Ст. 42.
- ▶ Перелік і нормативи застосування засобів індивідуального захисту працівників закладів охорони здоров'я, що проводять діагностичні дослідження на ВІЛ-інфекцію, надають медичну допомогу ВІЛ-інфікованим і хворим на СНІД, а також контактують з кров'ю та іншими біологічними матеріалами від ВІЛ-інфікованих осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 р. № 2026 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 51. – Ст. 42.
- ▶ Порядок акредитації спеціальних лабораторій діагностики СНІД: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 р. № 2026 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 51. – Ст. 42.
- ▶ Положення про Український фонд боротьби з ВІЛ-інфекцією і СНІДом: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2001 р. № 1620 // <http://zakon1.rada.gov.ua>
- ▶ Концепція стратегії дій Уряду, спрямованих на запобігання поширенню ВІЛ – інфекції/СНІДу, на період до 2011 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 04 березня 2004 р. № 264 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 10. – Ст. 103.
- ▶ Національна програма забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, допомоги та лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2004–2008 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 04 березня 2004 р. № 264 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 10. – Ст. 103.
- ▶ Положення про Комітет з питань протидії ВІЛ – інфекції/СНІДу та іншим соціально небезпечним хворобам”: Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2006 р. № 759 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 22. – Ст. 96.
- ▶ Положення про Національну раду з питань протидії туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 р. № 926 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 52. – Ст. 112.
- ▶ Склад Національної ради з питань протидії туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 р. № 926 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 52. – Ст. 112.

- ▶ Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: Постанова Кабінету Міністрів України від 06 травня 2000 р. № 770 // <http://zakon1.rada.gov.ua>
- ▶ Про затвердження Програми реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2003–2008 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 04 червня 2003 р. № 877 // <http://zakon1.rada.gov.ua>
- ▶ Про моніторинг і оцінку ефективності заходів, що забезпечують контроль стану епідемії ВІЛ-інфекції/СНІДу за національними показниками: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2004 р. № 890 // <http://zakon1.rada.gov.ua>
- ▶ Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009–2013 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 травня 2008 р. № 728-р // Офіційний вісник. – 2008. – № 37. – Ст. 22.
- ▶ Про реалізацію спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку проекту “Контроль за туберкульозом та ВІЛ/СНІДом в Україні”: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2006 р. № 558 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 46. – Ст. 70.
- ▶ Про організацію виконання протокольного рішення спільного засідання Національних координаційних рад боротьби з наркоманією та з питань запобігання захворюванню на СНІД при Кабінеті Міністрів України: Наказ МОЗ України від 26 квітня 2000 р. № 87 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 31. – Ст. 271.
- ▶ Про вдосконалення організації медичної допомоги хворим на ВІЛ-інфекцію/СНІД: Наказ МОЗ України від 25 травня 2000 р. № 120 // Офіційний вісник України. – 2000 р. – № 46. – Ст. 320.
- ▶ Інструкція з організації медичної допомоги хворим на ВІЛ-інфекцію/СНІД: Наказ МОЗ України від 25 травня 2000 р. № 120 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 46. – Ст. 320.
- ▶ Про затвердження методичних рекомендацій удосконалення організації медичної допомоги хворим на ВІЛ-інфекцію/СНІД: Наказ МОЗ України від 15 грудня 2000 р. № 344 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ Методичні рекомендації з удосконалення надання медичної допомоги дорослим, хворим на ВІЛ-інфекцію/СНІД: Наказ МОЗ України від 15 грудня 2000 р. № 344 // <http://www.moz.gov.ua>

- ▶ Методичні рекомендації з удосконалення надання медичної допомоги дітям, хворим на ВІЛ-інфекцію/СНІД: Наказ МОЗ України від 15 грудня 2000 р. № 344 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ Перелік одержувачів антиретровірусних препаратів для лікування хворих на ВІЛ/СНІД та препаратів для лікування опортуністичних інфекцій, що закуповуються за кошти Глобального фонду боротьби із СНІД, туберкульозом та малярією: Наказ МОЗ України від 22 грудня 2003 р. № 599 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ План заходів МОЗ України щодо виконання Рекомендацій парламентських слухань на тему: “Соціально-економічні проблеми ВІЛ/СНІДу, наркоманії та алкоголізму в Україні та шляхи їх розв’язання”: Наказ МОЗ України від 31 серпня 2004 р. № 438 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ Про розвиток та удосконалення замісної підтримуючої терапії для профілактики ВІЛ/СНІДу серед споживачів наркотиків: Наказ МОЗ України від 13 квітня 2005 р. № 161 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ Порядок добровільного консультування і тестування на ВІЛ-інфекцію (протокол): Наказ МОЗ України від 19 серпня 2005 р. № 415 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 48. – Ст. 183.
- ▶ Інструкція про взаємодію та розмежування функцій установ і закладів державної санітарної-епідеміологічної служби та центрів з профілактики та боротьби зі СНІДом з питань запобігання поширенню ВІЛ-інфекції/СНІДу: Наказ МОЗ України від 10 січня 2006 р. № 2 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ Положення про Український центр профілактики і боротьби зі СНІДом Міністерства охорони здоров'я України: Наказ МОЗ України від 14 квітня 2006 р. № 225 // Офіційний вісник України від 17 травня 2006 – 2006 р. – № 18. – Ст. 129.
- ▶ Положення про Рефлекс-лабораторію діагностики ВІЛ-інфекції/СНІДу при Українському центрі профілактики і боротьби зі СНІДом Міністерства охорони здоров'я України: Наказ МОЗ України 17 квітня 2006 р. № 230 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 18. – Ст. 132.
- ▶ Перелік національних показників моніторингу й оцінки ефективності заходів, що забезпечують контроль стану епідемії ВІЛ-інфекції/СНІДу: Наказ МОЗ України від 17 травня 2006 р. № 280 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 35. – Ст. 242.
- ▶ Інструкція щодо визначення національних показників моніторингу й оцінки ефективності заходів, що забезпечують контроль стану епідемії ВІЛ-інфекції/СНІДу: Наказ МОЗ України 17 травня 2006 р. № 280 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 35. – Ст. 242.

- ▶ Інструкція щодо заповнення форми первинної облікової документації № 502–1/о “Реєстраційна карта ВІЛ-інфікованої особи”: Наказ МОЗ України від 24 грудня 2004 р. № 640/663 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 4. – Ст. 175.
- ▶ Інструкція щодо заповнення форми звітності № 1 – ВІЛ/СНІД “Звіт про осіб із станами та хворобами, що зумовлені вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), за__квартал 20__року” (квартальна): Наказ МОЗ України від 24 грудня 2004 р. № 640/663 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 4. – Ст. 175.
- ▶ Про затвердження примірних положень про хоспіс та відділення паліативної допомоги хворим на ВІЛ-інфекцію та СНІД: Наказ МОЗ України від 27 грудня 2007 р. № 866 // <http://napravo.net>
- ▶ Інструкція щодо заповнення форми звітності № 2 – ВІЛ/СНІД “Звіт про осіб із станами та хворобами, що зумовлені вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), за 20__рік” (річна): Наказ МОЗ України від 24 грудня 2004 р. № 640/663 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 4. – Ст. 175.
- ▶ Порядок взаємодії центрів соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді із закладами охорони здоров’я щодо різних аспектів профілактики ВІЛ/СНІДу: Наказ МОЗ України від 17 листопада 2006 р. № 3925/760 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 51. – Ст. 219.
- ▶ Інструкція про організацію антиретровірусної терапії хворих на ВІЛ-інфекцію/СНІД осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах: Наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань, Наказ МОЗ України від 15 листопада 2005 р. № 186/607 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 47. – Ст. 211.
- ▶ Про затвердження Клінічного протоколу надання паліативної допомоги, симптоматичної та патогенетичної терапії хворим на ВІЛ-інфекцію/СНІД: Наказ МОЗ України від 03 липня 2007 р. № 368 // www.moz.gov.ua
- ▶ Міжгалузєва програма “Профілактика передачі ВІЛ-інфекції від матері до дитини та забезпечення медико-соціальною допомогою ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД дітей на 2006–2008 роки”: Накази МОЗ України, МОН України, Мінісім’ямолодьспорту України, Державного комітету телебачення та радіомовлення України, Державного департаменту України з питань виконання покарань від 30 листопада 2006 р. № 786/796/4074/299/231 // <http://www.uazakon.com>. <http://www.mon.gov.ua>

- ▶ Методичні рекомендації щодо вдосконалення навчальних підручників та посібників навчальних планів і програм з питань профілактики ВІЛ/СНІДу у професійно-технічних навчальних закладах України: Наказ МОН України від 16 липня 2004 р. № 584 // <http://www.mon.gov.ua>
- ▶ Про реалізацію проекту “Науково-організаційне забезпечення профілактики ВІЛ/СНІДу через систему освіти”: Наказ МОЗ України від 27 липня 2005 р. № 441 // <http://www.mon.gov.ua>
- ▶ Про організаційно-методичне забезпечення реалізації програми “Подолання ВІЛ/СНІД в Україні”: Наказ МОН України від 28 грудня 2005 р. № 771 // <http://www.mon.gov.ua>
- ▶ Кваліфікаційна характеристика посади “директора центру для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді”: Наказ Мінсім’ямолодьспорту України від 30 травня 2006 р. № 1776 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 26. – Ст. 225.
- ▶ Про затвердження Типового положення про центр моніторингу та оцінки виконання програмних заходів з протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу: Наказ МОЗ України від 03 квітня 2009 р. № 214 // Офіційний вісник України. – 2009 р. – № 32. – Ст. 115.
- ▶ Інструкція щодо заповнення форми звітності № 58 (квартальна). Звіт про кількість та результати досліджень з визначення антитіл до ВІЛ, здійснених за допомогою швидких тестів: Наказ МОЗ України від 27 серпня 2009 р. № 639 // <http://zakon1.rada.gov.ua>
- ▶ Інструкція щодо заповнення форми первинної облікової документації № 249-3/о “Направлення на проведення підтверджувальних досліджень на наявність антитіл до ВІЛ: Наказ МОЗ України від 27 серпня 2009 р. № 639 // <http://zakon1.rada.gov.ua>
- ▶ Інструкція щодо заповнення форми первинної облікової документації № 503-5/о “Довідка про результат дослідження на наявність антитіл до ВІЛ”: Наказ МОЗ України від 27 серпня 2009 р. № 639 // <http://zakon1.rada.gov.ua>
- ▶ Про затвердження Тимчасового порядку обстеження на ВІЛ-інфекцію із застосуванням швидких тестів, їх використання, зберігання та обліку результатів: Наказ МОЗ України від 27 серпня 2009 р. № 639 // <http://zakon1.rada.gov.ua>
- ▶ Про затвердження Тимчасового порядку обстеження на ВІЛ-інфекцію із застосуванням швидких тестів, їх використання, зберігання та обліку результатів (Додаток): Наказ МОЗ України від 27 серпня 2009 р. № 639 // <http://zakon1.rada.gov.ua>

- ▶ Про розвиток та удосконалення замісної підтримуючої терапії для профілактики ВІЛ/СНІДу серед споживачів наркотиків: Наказ МОЗ України від 13 квітня 2005 р. №161 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ Про заходи щодо організації ВІЛ/СНІД профілактики та замісної підтримуючої терапії для споживачів ін'єкційних наркотиків: Наказ МОЗ України від 20 лютого 2006 р. № 846 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ Про затвердження Таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу: Наказ МОЗ України від 01 серпня 2000 р. № 188 // <http://zakon1.rada.gov.ua>
- ▶ Про удосконалення лікування хворих на ВІЛ-інфекцію та СНІД: Наказ МОЗ України від 12 грудня 2003 р. № 580 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ Про затвердження Правил виписування рецептів та вимог-замовлень на лікарські засоби і вироби медичного призначення, Порядку відпуску лікарських засобів і виробів медичного призначення з аптек та їх структурних підрозділів, Інструкції про порядок зберігання, обліку та знищення рецептурних бланків та вимог-замовлень: Наказ МОЗ України від 19 липня 2005 р. № 360 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 29. – Ст. 452.
- ▶ Про затвердження Стратегії інформаційно-профілактичної діяльності щодо протидії поширенню ВІЛ-інфекції/СНІДу серед населення: Наказ МОЗ України від 02 лютого 2010 р. № 67 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ Про затвердження Стратегії удосконалення системи консультування і тестування на ВІЛ-інфекцію, стандартизованої лабораторної діагностики на 2009–2013 роки та плану її реалізації: Наказ МОЗ України від 14 липня 2009 р. № 509 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ Про розподіл антиретровірусних препаратів для лікування хворих на ВІЛ-інфекцію/СНІД та профілактики ВІЛ-інфікування, закуплених за рахунок коштів Державного бюджету на 2010 рік: Наказ МОЗ України від 21 вересня 2010 р. №795 // <http://www.moz.gov.ua>
- ▶ Про роботу Федерації професійних спілок України щодо запобігання поширенню епідемії ВІЛ/СНІД у виробничому середовищі: Постанова Президії Федерації професійних спілок України від 15 лютого 2006 р. № П-25-33 // <http://www.fpsu.org.ua>

Керівні принципи та тлумачення

- ▶ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights and the Joint United Nations Programme on HIV/AIDS, *International Guidelines on HIV/AIDS and Human Rights: 2006 Consolidated Version*, Second International Consultation on HIV/AIDS and Human Rights (Geneva, September 23–25, 1996) and Third International Consultation on HIV/AIDS and Human Rights (Geneva, July 25–26, 2002). (Міжнародні керівні принципи щодо ВІЛ/СНІДу і прав людини) Geneva: UNAIDS, 2006. Керівні принципи містять детальні інструкції на тему пропагування прав людини та їх захисту в контексті епідемії ВІЛ/СНІДу. Текст та коментарі до Рекомендацій можна знайти в інтернеті.
Джерело: www.unaids.org
або www.ohchr.org/english/issues/hiv/guidelines.htm

Наведені нижче документи призначені для осіб, які займаються адвокацією, і містять інформацію щодо порядку використання Рекомендацій, а також конкретні приклади впровадження положень документів у практику та їх оцінку.

- ▶ AIDS & Rights Alliance for Southern Africa. HIV and Human Rights in SADC. (Альянс СНІДу та прав для країн Південної Африки, ВІЛ і права людини в країнах Південно-Африканського співтовариства розвитку) Windhoek: ARASA, 2006.
У 2006 р. на відзначення 10-ї річниці розробки Рекомендацій ARASA випустила звіт, у якому міститься оцінка заходів, вжитих країнами Південної Африки для реалізації Рекомендацій. Цей звіт є першою спробою аналізу успіхів і помилок країн Південної Африки у запобіганні розповсюдження ВІЛ у межах захисту прав людини.
Джерело: www.arasa.info/publications.php
- ▶ International Council of AIDS Service Organizations. *Advocates Guide to the International Guidelines on HIV/AIDS and Human Rights* (Міжнародна рада організацій, які надають послуги у зв'язку зі СНІДом (СНІД-сервісні організації), Керівництво для активістів до Міжнародних керівних принципів щодо ВІЛ/СНІДу і прав людини). Toronto: ICASO, 1999.
Доступне та легке для сприйняття резюме Рекомендацій, яке пояснює адвокатам, як користуватись Рекомендаціями у щоденній роботі.
Джерело: www.icaso.org
- ▶ Watchirs, H. *A Rights Analysis Instrument to Measure Compliance With the International Guidelines on HIV/AIDS and Human Rights*. Australian National Council on AIDS and Related Diseases, 1999.
Інструмент для аналізу прав людини, розроблений з метою оцінки дотримання державами Рекомендацій. Інструмент застосовувався в Австралії (див. Watchirs H. *AIDS Audit – HIV and Human Rights: An Australian Pilot*. *Law & Policy* 2003; 25 (3): 245–268), слугував основою для правового аудиту, проведеного у Непалі (див. National Centre for

AIDS and STD Control, POLICY Project/Nepal, and Forum for Women, Law and Development. *HIV/AIDS and Human Rights: A Legislative Audit*. Kathmandu, Nepal: Forum for Women, Law and Development, 2004 (Publication No. 76).

Джерело: www.policyproject.com/pubs/countryreports/NEP_LegAudit.pdf

Книжкові видання

- ▶ National Centre for AIDS and STD Control, POLICY Project/Nepal, and Forum for Women, Law and Development. *HIV/AIDS and Human Rights: A Legislative Audit*. Kathmandu, Nepal: Forum for Women, Law and Development, 2004 (Publication No. 76).
- ▶ Frankowski S. *Legal Responses to AIDS in Comparative Perspective*. Kluwer Law International, 1998.
- ▶ Gostin L. *The AIDS Pandemic: Complacency, Injustice, and Unfulfilled Expectations*. University of North Carolina Press, 2003.
- ▶ Lewis S. *Race Against Time: Searching for Hope in AIDS-Ravaged Africa*. Toronto: House of Anansi Press Inc., 2005.
- ▶ Siplon P. *AIDS and the Policy Struggle in the United States*. Washington, DC: Georgetown University Press, 2002.
- ▶ Webber DA. *AIDS and the Law*. Aspen Publishers, 1997 (last updated, 2004). Джерело: www.aidsandthelaw.com for more information and ordering information.
- ▶ АРВ-терапия // <http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/arv-therapy/pdf/arv.pdf>
- ▶ Буроменський М. В. Захист прав ВІЛ-інфікованих осіб у суді: Науково-практичний посібник для суддів. — К., 2009 // http://www.undp.org.ua/files/en_19317HIV_and_Judges.pdf
- ▶ Белоусова Сестринское дело при инфекционных болезнях с курсом ВИЧ-инфекции и эпидемиологии. — Ростов-на-Дону, 2000.
- ▶ ВИЧ-инфекция: Пособие для специалистов, осуществляющих уход в домашних условиях. Российский Красный Крест. — М., 2005.
- ▶ Быть здоровым // <http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/behealthy/pdf/behealthy.pdf>
- ▶ Виклики та подолання: ВІЛ/СНІД та права людини в Україні: Посібник / (Відп. ред.) А. Скурбаті. — К., 2008.

- ▶ Догляд і підтримка дітей з ВІЛ-інфекцією: Навч. посібник / Аряев М.Л. та ін. — К.: Кобза, 2003. — 168 с.
- ▶ Запорожан В.Н., Аряев М.Л. ВІЛ-інфекція і СНІД. — К.: Здоров'я, 2004. — 636 с.
- ▶ Здоровый бюджет. Практика финансового менеджмента для украинских ВИЧ-сервисных организаций. — К.: Международный альянс по ВИЧ/СПИД в Украине, 2009. — 188 с. // <http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/budget/pdf/budget.pdf>
- ▶ Крок за кроком (електронна книжка) // <http://www.aidsalliance.org.ua/cgi-bin/index.cgi?url=/ua/library/our/stepbystep/index.htm>
- ▶ Литвиненко В.И. Основы самопомощи. — Полтава, 2003.
- ▶ Лікування ВІЛ/СНІД в Україні — відповідальність держави // <http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/hivc/pdf/vidpovid.pdf>
- ▶ Люди и ВИЧ: книга для неравнодушных / Под. ред. Е. Пурик. — 4-е изд. К., 2006. — 633 с.
- ▶ Медичне право: нормативно-правові акти. Ч. 2 / Упорядники: І.Я. Сенюта (гол. ред.), Ю.С. Гуменюк, М.М. Семерак, Х.Я. Терешко. — Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2008. — 520 с.
- ▶ Наркомания и права человека. Справочное пособие. — Одесса, 2002.
- ▶ Панорама охорони здоров'я населення України / А.В. Підаєв, О.Ф. Возіанов, В.Ф. Москаленко, В.М. Пономаренко та ін. — К.: Здоров'я, 2003. — 396 с.
- ▶ Приверженность к АРВ-терапии // <http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/arv-commitment/pdf/arv-commitment.pdf>
- ▶ Стандарти соціальних послуг у сфері протидії ВІЛ/СНІДу в Україні: передумови та перспективи / Упор. М.О. Микитюк. — К., 2005.
- ▶ Тем, кто впервые узнал о своем ВИЧ-статусе // <http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/hivstatus/pdf/hivstatus.pdf>
- ▶ Управление и развитие персонала в ВИЧ-сервисных организациях: Практическое пособие / Валовая Л., Варбан М., Довбах А., Назарук В. / Сост. Л. Валовая. — К.: МБФ “Международный альянс по ВИЧ/СПИД в Украине”, 2009. — 100 с. // <http://www.aidsalliance.org.ua/cgi-bin/index.cgi?url=/ua/library/our/management/index.htm>

Статті, доповіді та інші документи

- ▶ AIDS and Rights Alliance for South Africa. *Proposed SADC Code on Gender and HIV/AIDS*. ARASA, 2005.
This code contains “urgent measures needed to promote the equality of women and the reduction of women’s risk of HIV infection”. The Code is available in English and Portuguese. It is similar to the ‘Code on HIV/AIDS and Employment’ that was adopted by SADC 1997, but focuses specifically on the gendered dimensions of the AIDS epidemic.
- ▶ Altman, D., HIV, Homophobia, and Human Rights. *Health and Human Rights*, 2 (4), 15–22 (1998).
- ▶ Amnesty International. *Women, HIV/AIDS and human rights*. London: AI, 2004.
This paper offers a human rights analysis of the gender-specific factors that put women at risk of contracting HIV and of the consequences of contracting HIV that women face. It underlines the need for government action in a rights-based approach to the gender-related aspects of HIV and AIDS prevention, treatment and support.
Source: web.amnesty.org/library/Index/ENGACT770842004
- ▶ Amon J. Preventing the further spread of HIV/AIDS: The essential role of human rights. New York: Human Rights Watch, 2006.
Argues that, even as treatment options are expanding, responses to HIV and AIDS in many places are getting further from the kind of science-based, human-rights informed response that has been proven to stop the spread of the disease. Left unaddressed, human rights abuses will undermine both HIV and AIDS prevention and treatment.
Source: hrw.org/wr2k6/hivaids/index.htm
- ▶ Canadian HIV/AIDS Legal Network. *A human rights approach to HIV/AIDS*. Montreal: The Network (no date).
Describes in detail what is meant by a human rights approach to HIV and AIDS. Available in English and French.
Source: www.aidslaw.ca
- ▶ Center for Health and Gender Equity. Policy brief: Implications of U.S. policy restrictions for programs aimed at commercial sex workers and victims of trafficking worldwide. Tacoma Park: The Center, 2005.
Explains the implications for effective HIV prevention, and the promotion of both human rights and public health, of US policy restrictions for programs aimed at sex workers.
Source: www.genderhealth.org

- ▶ Csete J. HIV/AIDS and human rights: we've only just begun. *HIV/AIDS Policy & Law Review* 2005; 10(1): 1, 7-13.
Describes the human rights framework that is the foundation for a more effective response to HIV and AIDS and stresses the urgency of paying more than lip service to the need to put human rights at the centre of the fight against HIV and AIDS in Canada and beyond. Available in English and French.
Source: www.aidslaw.ca
- ▶ Csete J, Elliott R. Scaling up HIV testing: human rights and hidden costs. *HIV/AIDS Policy & Law Review* 2006; 11(1): 1, 5-10.
Discusses the human rights and ethical issues raised by provider-initiated routine HIV testing. Available in English and French.
Source: www.aidslaw.ca
- ▶ Criminal Law, Public Health and HIV Transmission, a Policy Options Paper, UNAIDS, Geneva (2002).
- ▶ Gruskin S. Human rights and public health: An overview. *Canadian HIV/AIDS Policy & Law Newsletter* 1999; 4(2/3): 78-81.
Explains how a human rights framework can be applied to dealing with public health issues and, specifically, HIV and AIDS. The example of women's reproductive health is used to highlight governmental responsibility for both health and human rights. Available in English and French.
Source: www.aidslaw.ca
- ▶ Heywood M. Human rights and HIV/AIDS in the context of 3 by 5: time for new directions? *Canadian HIV/AIDS Policy & Law Review* 2004; 9(2): 1, 7-13.
Argues that, over the last decade, the success of the human rights-based approach to HIV and AIDS has been spotty, and describes the challenges that remain in implementing a human rights approach. Argues that human rights advocacy needs to continue, but that new directions are required, and outlines new directions in the areas of confidentiality and openness, HIV testing, and health systems. Available in English and French.
Source: www.aidslaw.ca
- ▶ International Council of AIDS Service Organizations. Community Monitoring and Evaluation. Implementation of the UNGASS Declaration of Commitment on HIV/AIDS. Toronto: ICASO, 2006.
This study evaluated the extent to which governments have implemented the UNGASS Declaration of Commitment. It found that "human rights abuses of vulnerable populations continue unabated."
Source: www.icaso.org
- ▶ Jürgens R. Increasing Access to HIV Testing and Counseling While Respecting Human Rights. Background paper (revised). New York: Public Health Program, OSI, 2007.
Discusses the human rights and public health issues related to scaling up access to HIV testing.
Source: www.soros.org/initiatives/health/articles_publications/publications/testing_20070907

- ▶ Malinowska-Sempruch K, Gallagher S (eds). *War on Drugs, HIV/AIDS and Human Rights*. New York, Amsterdam, Brussels: International Debate Education Association, 2004.
A collection of essays by people working in the area of harm reduction, drug policy and human rights.

- ▶ Maman S, Groves A, King E, Pierce M, Wyckoff S. HIV Testing During Pregnancy: A Literature and Policy Review. Background paper. New York: Public Health Program, OSI, 2008.
Source: www.soros.org/initiatives/health/focus/law/articles_publications/publications/hivtesting_20080916

- ▶ Mann J. Human rights. In: Smith RA (ed). *Encyclopedia of AIDS: A Social, Political, Cultural, and Scientific Record of the HIV Epidemic*. 1998.
An introduction to HIV/AIDS and human rights by the late Jonathan Mann.
Source: www.thebody.com/encyclo/human_rights.html

- ▶ Patterson D, London L. International law, human rights and HIV/AIDS. *Bulletin of the World Health Organisation* 2002; 80(12): 964-969.
This article explores the relevance of international human rights law in the response to the HIV and AIDS epidemic at national and international levels.
Source: [www.who.int/entity/bulletin/archives/80\(12\)964.pdf](http://www.who.int/entity/bulletin/archives/80(12)964.pdf)

- ▶ OSI Public Health Fact Sheet. *Women and HIV Testing, Policies, Practices, and the Impacts on Health and Human Rights at:*
Source: www.soros.org/initiatives/health/focus/law/articles_publications/publications/womenhiv_20080730.

- ▶ Piot P. Why AIDS is exceptional. Geneva: UNAIDS.
In this speech given at the London School of Economics on 8 February 2005, Dr Piot, the Executive Director of UNAIDS, argues that AIDS continues to be “exceptional in so many ways that only an equally exceptional response will succeed.”
Source: www.unaids.org

- ▶ Roseman MJ, Gruskin S. *HIV/AIDS & Human Rights in a Nutshell*. Toronto & Boston: ICASO & Program on International Health and Human Rights, 2005.
Intended to provide “a quick and useful guide for action, as well as an inspirational framework to carry HIV/AIDS and human rights actions forward.” Available in English, French, Russian and Spanish.
Source: www.icaso.org

- ▶ UNAIDS. *From Principles to Practice: Greater Involvement of People Living with or Affected by HIV/AIDS*. Geneva: UNAIDS, 1999.
Contains the text of the Declaration of the Paris AIDS Summit, explains why involving people living with and affected by HIV and AIDS is critical to the response to HIV and AIDS, and suggests how this can best be done in practice.
Source: www.unaids.org
- ▶ UNAIDS & Inter-Parliamentary Union. *Handbook for legislators on HIV/AIDS, law and human rights*. Geneva: UNAIDS, 1999.
Based on the International Guidelines on HIV/AIDS and Human Rights, presents concrete measures that legislators can take to protect human rights and promote public health in responding to HIV and AIDS.
Source: www.unaids.org; <http://www.un.org/russian/events/aids/guide.pdf>
- ▶ UNAIDS. *HIV-related stigma, discrimination and human rights violations. Case studies of successful programmes*. Geneva: UNAIDS, 2005.
This report provides a number of case studies of efforts to promote the human rights of people living with HIV and providing redress for violations of their human rights, in Venezuela, Namibia, India, and South Africa.
Source: <http://data.unaids.org/publications/irs-pub06/JC999-HumRightsViolru.pdf>
- ▶ UNAIDS. *Intensifying HIV Prevention: A UNAIDS Policy Position Paper*. Geneva: UNAIDS/05.18E, 2005.
This paper aims to “energize and mobilize an intensification of HIV prevention with an ultimate aim of universal access to HIV prevention and treatment”. It recognizes that ensuring that “human rights are promoted, protected and respected and that measures are taken to eliminate discrimination and combat stigma” is an “essential policy action” for HIV prevention (at 23).
Source: www.unaids.org; <http://data.unaids.org/publications/irs-pub06/js585-prevention%20paper ru.pdf>
- ▶ UNAIDS & Canadian HIV/AIDS Legal Network. *Courting rights: case studies in litigating the human rights of people living with HIV*. Geneva: UNAIDS, 2006.
Presents examples where a whole range of people – from people living with HIV, to activists, to prisoners – have demanded that human rights related to HIV be recognized and enforced in national courts of law.
Source: www.unaids.org or www.aidslaw.ca
- ▶ UNESCO & UNAIDS. *HIV/AIDS and Human Rights – Young People in Action*. Geneva, 2001.
This kit presents ideas for youth action on human rights and HIV and AIDS.
Source: www.unaids.org/en/Issues/Impact_HIV/hivHRLaw.asp or www.unesco.ru/files/docs/reedited kit human right and hiv aids.pdf

- ▶ University of Toronto, Case Study: Treatment Action Campaign v. the Minister of Health.
Source: www.law-lib.utoronto.ca/diana/casestudies.html

- ▶ World Health Organization. *25 questions & answers on health & human rights*. Geneva: WHO, 2002.
Part of the WHO Health and Human Rights Publication Series which aims to clarify the relationship between human rights and specific health topics. Suggests answers to key questions which come to mind in exploring the linkages between health and human rights. Available in many languages.
Source: www.who.int/hhr/activities/publications/en or http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/9241545690_rus.pdf

- ▶ World Health Organization, UNAIDS, and Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. *HIV/AIDS – Stand up for human rights*. Geneva, 2003.
This cartoon is designed to empower young people to promote human rights in relation to HIV and AIDS, to raise awareness of the key linkages between HIV/AIDS and human rights, to demystify the disease and to combat the myths and taboos associated with HIV and AIDS. Available in English, French, and Thai.
Source: www.who.int/hhr/activities/publications/en/

- ▶ Канадская правовая сеть по ВИЧ/СПИДу.
ВИЧ/СПИД в тюрьмах стран Центральной и Восточной Европы и бывшего Советского Союза.
Источник: <http://www.aidslaw.ca/publications/publicationsEN.php>

- ▶ Канадская правовая сеть по ВИЧ/СПИДу, Краткое содержание документа “Глух к голосу разума: Международный комитет по контролю над наркотиками и ВИЧ/СПИДу”. Торонто
Источник: <http://www.aidslaw.ca/publications/publicationsEN.php>

- ▶ Канадская правовая сеть по ВИЧ/СПИДу, Модельный закон о потреблении наркотиков и ВИЧ/СПИДе: Модуль 1 – Вопросы уголовного права; Модуль 2 – Лечение наркотической зависимости; Модуль 3 – Программы обеспечения стерильными средствами для инъекций; Модуль 4 – Учреждения контролируемого употребления наркотиков; Модуль 5 – Тюрьмы; Модуль 6 – Аутрич работа и предоставление информации; Модуль 7 – Вопросы стигматизации и дискриминации; Модуль 8 – Программы отпуска героина по медицинскому рецепту.
Источник: <http://www.aidslaw.ca/publications/publicationsEN.php>

- ▶ Канадская правовая сеть по ВИЧ/СПИДу. Обмен игл в тюрьмах: уроки всестороннего изучения международного опыта и подтверждённых доказательствами результатов, Торонто.
Источник: <http://www.aidslaw.ca/publications/publicationsEN.php>

- ▶ Канадская правовая сеть по ВИЧ/СПИДу. Поддерживающая терапия метадонном в исправительных учреждениях: обзор фактов.
Источник: <http://www.aidslaw.ca/publications/publicationsEN.php>
- ▶ Канадская правовая сеть по ВИЧ/СПИДу. Программы обмена игл в исправительных учреждениях: обзор фактов.
Источник: <http://www.aidslaw.ca/publications/publicationsEN.php>
- ▶ Канадская правовая сеть по ВИЧ/СПИДу. Протокол встречи: организация глобальной сети для объединения усилий в работе по проблемам СПИДа, права и прав человека
Источник: <http://www.aidslaw.ca/publications/publicationsEN.php>
- ▶ UNAIDS и Канадская правовая сеть по ВИЧ/СПИДу. Судебная защита прав: анализ судебной практики, связанной с защитой прав человека в отношении людей, живущих с ВИЧ. Женева, 2006.
Источник: <http://www.aidslaw.ca/publications/publicationsEN.php>
- ▶ UNAIDS. От принципа к практике: расширение участия людей, живущих с ВИЧ/СПИДом или пострадавших от ВИЧ/СПИДа. Женева, 2000.
Источник: http://data.unaids.org/Publications/IRS-pub01/JS252-GIPA-I_ru.pdf
- ▶ 16-я международная конференция “СПИД, рак и общественное здоровье”: обзор // Инфекц. контроль. — 2007. — № 2. — С. 4-7.
- ▶ В Україні права ВІЛ-інфікованих осіб порушують // <http://zik.com.ua/ua/news/2006/07/06/43804>
- ▶ Вегержинська Н.Д. Епідситуація з ВІЛ-інфекції / СНІДу в Одеській області, проблемні питання та шляхи їх вирішення // Инфекц. контроль. — 2007. — № 2. — С. 16-17.
- ▶ ВІЛ-інфекція в Україні // Інформаційний бюлетень. — К., 2009. — № 31 // <http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/research/pdf/bulleten31ukr.pdf>
- ▶ Досвід роботи Одеської обласної дитячої клінічної лікарні з питання безпеки донорства та здійснення держсанепіднагляду з профілактики ВІЛ-інфекції / О.Г. Ліман, Т.А. Косюга, І.О. Печкурова и др. // Инфекц. контроль. — 2007. — № 2. — С. 41-43.
- ▶ Дотримання прав ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД та заходи щодо попередження епідемії // <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1151338888>
- ▶ Жилка Н.Я. Інструкція про порядок надання медико-соціальної допомоги ВІЛ-інфікованим дітям // Медичний індекс. Педіатрія.: Інформаційний бюлетень. — 2008. — № 1. — С. 30-37.

- ▶ Жилка Н.Я. Інструкція про порядок профілактики передачі ВІЛ від матері до дитини // Медичний індекс. Педіатрія.: Інформаційний бюлетень. – 2008. – № 1. – С. 7-12.
- ▶ Жилка Н.Я. Типове положення про міждисциплінарну команду із забезпечення медико-соціальної допомоги ВІЛ-інфікованим дітям та їх сім'ям // Медичний індекс. Педіатрія.: Інформаційний бюлетень. – 2008. – № 1. – С. 29.
- ▶ Коваленко Н., Шерстюк Н. Як порушуються права ВІЛ-інфікованих в Україні? // <http://human-rights.unian.net/ukr/detail/188384>
- ▶ Костик І.О. Молодь і проблеми ВІЛ/СНІДу // http://gimnasia.genichesk.com.ua/publications/MAN_kostik.htm
- ▶ Котова Н.В., Старець О.О. Аналіз причин смертності дітей, народжених ВІЛ-інфікованими жінками в Одеській області у 2000-2004 рр. // Одеський медичний журнал. – 2006. – № 4. – С. 58-61. – Бібліогр.: с. 61.
- ▶ Лісецька В.І. Епідемічна ситуація з ВІЛ-інфекції / СНІДу та здійснення держсанепіднагляду в Одеській області // Інфекц. контроль. – 2007. – № 2. – С. 18-19.
- ▶ Москвяк Є.Й. Медико-соціальне обґрунтування створення закладів паліативної медицини: дис... канд. мед. наук: 14.02.03 / Львівський національний медичний ун-т ім. Данила Галицького. – Львів, 2007. – 163 с. – Бібліогр.: арк. 118-138.
- ▶ Новосвітний В.С. Профилактика ВИЧ-инфекции и оказание медицинской помощи ВИЧ-инфицированным и больным СПИДом // Інфекц. контроль. – 2007. – № 2. – С. 19-21.
- ▶ Носик Д.Н. Профессиональный травматизм медицинских работников при оказании помощи ВИЧ-инфицированным пациентам / Д.Н. Носик, М.С Бочкова, Н.Н. Носик // Мед. сестра. – 2008. – № 2. – С. 20-22.
- ▶ Пам'ятка для вагітних з питань ВІЛ-інфекції // Медичний індекс. Педіатрія.: Інформаційний бюлетень. – 2008. – № 1. – С. 19.
- ▶ Пам'ятка щодо догляду за новонародженим, народженим ВІЛ-позитивною мамою // Медичний індекс. Педіатрія.: Інформаційний бюлетень. – 2008. – № 1. – С. 24-25.
- ▶ Поширення ВІЛ-інфекції/СНІД в Україні // http://stop-aids.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&catid=52:2009-01-24-20-05-26&id=44:2009-01-08-12-50-08

- ▶ Права человека и ВИЧ/СПИД: сейчас более, чем когда-либо (второе издание). – Нью-Йорк: Инициатива “Закон и здоровье”, Программа “Общественное здоровье”, Институт открытого общества, 2007 // http://www.soros.org/initiatives/health/focus/law/articles_publications/publications/human_20071017/russian_20071109.pdf
- ▶ Проблеми викладання ВІЛ/СНІД в системі професійного навчання органів внутрішніх справ / О.С. Звонюк, М.Ф. Недоступ, Д.В. Костилюв, Л.В. Шабанова // Укр. мед. альманах. – 2008. – Т. 11. – № 1. – С. 51-53.
- ▶ Проценко О.А. Оценка информированности и толерантности по вопросам ИППП/ВИЧ/СПИДа у лиц, находящихся в условиях пенитенциарной системы/ О.А. Проценко, М.Г. Кигель // Дерматология та венерология. – 2006. – № 1. – С. 43-48.
- ▶ Пукало Р.М., Пукало А.Р., Пукало С.Є. Епідемія ВІЛ/СНІДу в Україні та проблемні питання нормативно-правової бази боротьби з нею // Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції з медичного права “Медичне право України: проблеми становлення та розвитку” (м. Львів, 19-20 квітня 2007 р.). – Львів, 2007. – С. 242-247.
- ▶ Селвин Питер А. Трудности и возможности паллиативного ухода при ВИЧ/СПИДе: Нью-Йорк: Электронное издание http://www.infochare.ru/pdf/globus_konf/09.pdf?PHPSESSID=221bd06382bde8648e5166101bd5076.
- ▶ Семигіна Т.В., Зубець І.В., Грига І.М. ВІЛ/СНІД на сторінках українських газет і журналів: соціальний аспект проблеми // http://www.library.ukma.kiev.ua/e-lib/NZ/NZV47_2005_pedagog/16_semygina_tv.pdf
- ▶ Соціально-економічні наслідки епідемії ВІЛ-інфекції/СНІД в Україні http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/research/pdf/leaflet_AIWB.pdf
- ▶ Стигма, дискримінація и нарушения прав человека в связи с ВИЧ. Тематические исследования успешных программ. – Женева: ЮНЭЙДС, 2005 // http://data.unaids.org/publications/irc-pub06/JC999-HumRightsViol_ru.pdf
- ▶ Україну знову критикують за утиски прав ВІЛ-інфікованих // Українська правда життя. – 2009 // <http://life.pravda.com.ua/problem/4970499a1c9bd/>
- ▶ Усиление профилактики ВИЧ. Позиционный документ UNAIDS по вопросам политики. – Женева, ВОЗ, 2005 // http://data.unaids.org/publications/irc-pub06/jc585-prevention%20paper_ru.pdf

- ▶ Чистякова А.Ю. с соавт. ВИЧ-инфицированный в семье // Медицинская сестра. — 2001. — № 6.
- ▶ Хворим на ВІЛ відмовляють у госпіталізації // Рівненська газета. — 2008. — № 658 // <http://www.gazeta.rv.ua/articles/view/2008-03-20/11748.html>
- ▶ Якобчук А.В. Вирішення проблем ВІЛ/СНІДу в Україні на державному рівні з урахуванням міжнародного досвіду / А.В. Якобчук // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. — Київ; Тернопіль, 2006. — № 2. — С. 75-81.

Періодичні видання

Спеціалізовані періодичні видання

- ▶ Health and Human Rights: An International Journal // <http://www.hhrjournal.org>
- ▶ The Lancet // <http://www.thelancet.com>
- ▶ BMC International Health and Human Rights // <http://www.Biomedcentral.com>
- ▶ Journal of Law, Medicine and Ethics // <http://www.jlme.org>
- ▶ Journal of Medical Ethics // <http://jme.bmj.com>
- ▶ British Medical Journal // <http://www.bmj.com>
- ▶ Conflict and Health // <http://www.conflictandhealth.com>
- ▶ European Journal of Health Law // <http://www.brill.nl/ejhl>
- ▶ Health & Human Rights
Журнал присвячений дослідженню взаємозв'язків сфери охорони здоров'я і прав людини. Три випуски журналу присвячені питанням ВІЛ/СНІДу та прав людини.
Джерело: www.hsph.harvard.edu/xfbcenter/journal.htm
- ▶ HIV/AIDS Policy & Law Review
У цьому виданні аналізуються сучасні розробки у політиці ВІЛ/СНІДу, законодавство та захист прав людини.
Джерело: www.aidslaw.ca
- ▶ Ваше здоров'я. Медична газета <http://www.vz.kiev.ua/about.shtml>
- ▶ Військова медицина України. Щоквартальний науково-практичний журнал // www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/vmu/index.html
- ▶ Запорізький медичний журнал // <http://www.zsmu.info>
- ▶ Здоров'я України. Медична газета // <http://health-ua.com/>

- ▶ Медичне право. Загальнодержавний науково-практичний журнал (Україна) // <http://medicallaw.org.ua/vidavnictvo/medychne-pravo/>
- ▶ Охорона здоров'я України. Науково-практичний журнал, заснований Міністерством охорони здоров'я України.
- ▶ Східноєвропейський журнал громадського здоров'я // www.nbu.gov.ua/portal/chem_bio/sjgz/index.html
- ▶ Українська медична газета // <http://biz-center.kiev.ua/gazety/ukrajinska-medychna-gazeta/>
- ▶ Український медичний часопис // <http://www.umj.com.ua>
- ▶ Федеральний научно-практичний журнал “Медицинское право” (РФ) // http://www.med-law.ru/index_pechat.html
- ▶ “Щотижневик Аптека” // <http://www.apteka.ua/>

Веб-сайти

- ▶ Accion Ciudadana Contra el SIDA (Venezuela)
In Spanish only. Contains many relevant materials, including a manual on HIV/AIDS and human rights.
www.accsi.org.ve
- ▶ AIDS Law Project (South Africa)
Together with the website of the Canadian HIV/AIDS Legal Network, this site is the most comprehensive source for information on legal and human rights issues related to HIV and AIDS.
www.alp.org.za
- ▶ AIDS Law Unit of the Legal Assistance Centre (Namibia)
www.lac.org.na/alu/default.htm
- ▶ AIDS Legal Network (South Africa)
Among other things, contains information on a Training Manual – HIV/AIDS & Human Rights: Towards a supportive and enabling environment for women, children and other vulnerable groups. The manual includes four modules pertaining to defining and understanding core concepts, to the meaning and implication of Guideline 8 of the International Guidelines on HIV/AIDS and Human Rights, to South Africa's response to the principles outlined in Guideline 8 and to practical advocacy steps aimed at enhancing the access to, and implementation of, legislative and policy measures. Also contains an HIV/AIDS and the Law Trainers' Manual.
www.aln.org.za

- ▶ AIDS Rights Alliance for Southern Africa (ARASA)
This website contains a number of useful documents, including an HIV/AIDS and Human Rights Advocacy Resource Manual, a Draft Code on HIV/AIDS and Gender, and a report on HIV and human rights in SADC countries.
www.arasa.info
- ▶ Botswana Network on Ethics, Law, and HIV (BONELA)
www.bonela.org
- ▶ Canadian HIV/AIDS Legal Network
Together with the website of the AIDS Law Project (South Africa), this site is the most comprehensive source for information on legal and human rights issues related to HIV and AIDS. All materials are in English and French. Some materials are also available in Spanish and Russian and in some other languages.
www.aidslaw.ca
- ▶ Center for HIV Law and Policy
www.hivlawandpolicy.org
- ▶ Center for Reproductive Rights
www.reproductiverights.org
- ▶ Health Action AIDS (USA)
A project of Physicians for Human Rights (www.phrusa.org) in coordination with Partners in Health (www.pih.org). The site contains a section on HIV/AIDS and human rights.
www.phrusa.org/campaigns/aids/index.html
- ▶ Human Rights Watch
Contains a section on HIV/AIDS and human rights with many reports on human rights abuses in the context of the global HIV and AIDS epidemic and other materials.
www.hrw.org
- ▶ Hungarian Civil Liberties Association
Hungarian and English. Among other things, HCLU has produced a book on HIV/AIDS and human rights in Hungary and a policy paper on HIV and AIDS.
www.tasz.hu
- ▶ International Council of AIDS Service Organizations (ICASO)
Contains documents on issues related to HIV/AIDS and human rights, including an advocates' guide to the International Guidelines on HIV/AIDS and Human Rights and a paper on "HIV/AIDS and Human Rights in a Nutshell."
www.icaso.org

- ▶ Lawyers Collective HIV/AIDS Unit (India)
www.lawyerscollective.org
- ▶ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights
At www.ohchr.org/english/issues/hiv/index.htm, contains a section dedicated to HIV/AIDS and human rights, including an “introduction to HIV/AIDS and human rights” and a list of documents, including resolutions, general comments and reports by various UN bodies on issues related to HIV and AIDS and human rights.
www.ohchr.org
- ▶ Open Society Institute – Public Health Program
Contains, among other things, the NGO declaration “Human Rights and HIV/AIDS: Now More than Ever”, and a background paper on scaling up access to HIV testing in resource-poor countries.
www.soros.org/initiatives/health/
- ▶ Program on International Health and Human Rights (United States)
Contains a number of publications and other information about HIV/AIDS and human rights.
www.hsph.harvard.edu/pihhr/index.html
- ▶ Southern African Litigation Center
Supports litigation and advocacy to mitigate the negative impact of HIV/AIDS in Southern Africa; the program launched a case law database that provides free access to judicial decisions from around the world on HIV/AIDS-related issues.
www.southernafricalawcenter.org/salc/casedocket/casedocketlisting.aspx?Category=hiv
- ▶ Uganda Network on Law, Ethics, and HIV
www.uganet.org
- ▶ UK AIDS and Human Rights Project
Among other things, contains a series of fact sheets on HIV/AIDS and human rights and on HIV and AIDS and prisoners’ rights.
www.aidsrightsproject.org.uk
- ▶ UNAIDS
Contains a section on HIV, human rights and law, explaining why protection of human rights is critical to a successful response to HIV and AIDS, with links to many resources on issues related to HIV/AIDS and human rights produced by UNAIDS and to the work of the UNAIDS Global Reference Group on HIV/AIDS and Human Rights.
www.unaids.org

- ▶ United Nations Development Programme (UNDP)
One of the focus areas of the UNDP HIV and AIDS activities is human rights, gender, and HIV and AIDS. At www.undp.org/hiv/focus03.htm, the site contains materials related to human rights and HIV and AIDS, including a discussion paper on human rights, gender and HIV and AIDS prepared for the round table on human rights, gender and HIV and AIDS held during the 2005 UN General Assembly High Level Meeting on HIV and AIDS. The Paper argues that if the dual and synergistic challenges of gender equality and respect for human rights are not addressed, the achievement of the Millennium Development Goals and the targets of the Declaration of Commitment on HIV/AIDS will be jeopardized.
www.undp.org

- ▶ World Health Organization (WHO)
The site contains information about WHO's work on health and human rights and a number of publications on the topic.
www.who.int/en/

- ▶ Zambia AIDS Law Research and Advocacy Network (ZARAN)
www.zaran.org

- ▶ Human Right Watch // <http://www.hrw.ru/Russian>

- ▶ UNAIDS // <http://www.unaids.ru/ru>

- ▶ Програма розвитку ООН (ПРООН) // <http://www.undp.ru/index.phtml?iso=RU&lid=2>

- ▶ Донецький медичний портал надає "Відомості з епідемічного фронту" // <http://www.medportal.dn.ua>

- ▶ Канадська правозахисна мережа по ВІЛ/СНІДу // http://www.aidslaw.ca/EN/about_us/what_we_do/RU_mission_vision.htm

- ▶ Міжнародний альянс з ВІЛ/СНІДу в Україні // <http://www.aidsalliance.org.ua/cgi-bin/index.cgi?url=/ua/about/index.htm>

- ▶ Офіційний сайт Верховного Суду України // <http://www.scourt.gov.ua/>

- ▶ Офіційний сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я // <http://www.who.int/en/>

- ▶ Офіційний сайт Всеукраїнської мережі людей, що живуть з ВІЛ (ЛЖВ) // <http://www.network.org.ua>

- ▶ Офіційний сайт Європейського суду з прав людини // <http://www.echr.coe.int/echr>

- ▶ Офіційний сайт Кабінету Міністрів України // <http://www.kmu.gov.ua/control/>
- ▶ Офіційний сайт Конституційного Суду України // <http://www.ccu.gov.ua/uk/index>
- ▶ Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України // <http://moz.gov.ua>
- ▶ Офіційний сайт Міністерства юстиції України. Єдиний реєстр громадських формувань // <http://www.minjust.gov.ua/0/18502>
- ▶ Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини // <http://www.ombudsman.kiev.ua/>
- ▶ Права людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи // <http://www.khpg.org/>
- ▶ Правовий простір: безоплатна правова допомога в Україні // <http://pravo.prostir.ua/offices/260.html>
- ▶ Російськомовний портал про ВІЛ/СНІД // <http://aids.ru/>
- ▶ Сайт Міжнародної неурядової організації Amnesty International // <http://amnesty.org.ua/vznaj/ai/pro-amnesty-international/>
- ▶ Сайт Всеукраїнської благодійної організації “Всеукраїнська рада захисту прав та безпеки пацієнтів” // <http://medpravo.org/?page=inform&lang=ukr>
- ▶ Сайт Всеукраїнської громадської організації “Фундація медичного права та біоетики України” // <http://www.medicallaw.org.ua/>
- ▶ Сайт Фондації “Громадський рух «Українці проти туберкульозу»” // www.stoptb.org.ua
- ▶ Сайт для юристів і медиків, присвячений висвітленню проблем законодавчого забезпечення охорони здоров'я України та наданню якісної медичної допомоги // <http://www.health-ua.com/articles/295.html>
- ▶ Сайт Дніпропетровської асоціації якості життя людини // <http://www.medsoc.dp.ua>
- ▶ Сайт Дніпропетровської громадської організації “Центр сексуального здоров'я” // <http://www.spid.dp.ua>
- ▶ Сайт Донецького обласного товариства сприяння ВІЛ-інфікованим // <http://aids.dn.ua/>
- ▶ Сайт “Жить завтра”. Украинская открытая организация, групп и лиц, работающих с детьми, страдающими онкозаболеваниями <http://www.donor.org.ua>

- ▶ Сайт Інституту прав людини // <http://www.hrights.ru/>
- ▶ Сайт інформаційно-освітнього центру “Жіноча мережа” // <http://www.feminist.org.ua>
- ▶ Сайт комітету з питань протидії ВІЛ-інфекції, СНІДу та іншим соціально небезпечним хворобам // <http://stop-aids.gov.ua/>
- ▶ Сайт Кременчуцької міської громадської організації сприяння профілактиці соціально-негативних явищ у суспільстві “ПОРЯТУНОК” // <http://www.poryatunok.8m.com/>
- ▶ Сайт Львівського обласного центру соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді // <http://locssm.ipsys.net/>
- ▶ Сайт Міжнародного фонду “Відродження” // <http://www.irf.kiev.ua/>
- ▶ Сайт Міжнародної благодійної організації “Реабілітаційний центр “СХОДИ” (“СТУПЕНИ”)” // <http://stupeny.org/>
- ▶ Сайт міжнародної мережі благодійних організацій, яка займається підтримкою розвитку суспільства, соціальною діяльністю та наданням допомоги людям // <http://caritas-ua.org/>
- ▶ Сайт навчальної освітньої програми “Розуміємо права людини” <http://edu.helsinki.org.ua/>
- ▶ Сайт: Права людини. Он-лайн бібліотека Харківської правозахисної групи // <http://library.khpg.org/>
- ▶ Сайт Полтавського благодійного фонду “Анти-СНІД” // <http://antiaids.pi.net.ua>
- ▶ Сайт, присвячений захисту прав пацієнтів // <http://www.healthrights.in/>
- ▶ Сайт Севастопольської міської благодійної організації “Гавань” // <http://www.havenplus.sevsky.net>
- ▶ Сайт, створений з метою розміщення інформації та відгуків про лікарів, результати лікування тощо // <http://www.skarga.net/index.php?go=Page&id=1>
- ▶ Сайт Товариства Червоного Хреста України // <http://www.redcross.org.ua>
- ▶ Сайт Української гельсінської спілки з прав людини // <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1157117975>

- ▶ Сайт Управління Верховного комісара ООН з прав людини // <http://www2.ohchr.org/russian/index.htm>
- ▶ Сайт фонду Елени Франчук “Анти-СПИД” // <http://antiaids.org/ru>
- ▶ Сайт ГО “Інститут правових досліджень та стратегій” // <http://www.hr-lawyers.org.ua/>
- ▶ Сайт, який вміщує статті, присвячені порушенню прав людини в медичній сфері // <http://www.uapravo.org/>
- ▶ Сторінка Львівського благодійного фонду “Аванте” // <http://www.avante.aids.ua/>
- ▶ Український національний портал з питань ВІЛ/СНІД, наркоманії і сексуального здоров'я благодійного фонду “Дорога до дому” // <http://www.aids.ua>
- ▶ Чернігівський регіональний сайт з питань ВІЛ/СНІД // <http://www.chernigov.aids.ua>
- ▶ УНІАН здоров'я // <http://health.unian.net/>
- ▶ Портал MEDICINA // <http://medicina.ua/>
- ▶ Медизвестия // <http://medvismk.com.ua/>
- ▶ Сайт медических представителів України и Києва // <http://catalog.i.ua/cataloge/536/?r=10000>
- ▶ Я здоров // <http://ya-zdorov.net/>

Блоги і розсилки

- ▶ American Bar Association AIDS Coordinating Committee, HIV-LEGAL Listserv
www.abanet.org/AIDS/listserv.html
- ▶ HealthGAP (Global Access Project)
www.healthgap.org
- ▶ AIDS and Rights: A Collaborative Blog Focused on HIV and AIDS and Human Rights
www.eliminateaids.blogspot.com
- ▶ Національна лінія телефону довіри по проблемі ВІЛ/СНІД
<http://helpme.com.ua/ua/questions/parentid.7/default.html>
- ▶ 1 грудня – Всесвітній день боротьби зі СНІДом
<http://lisnycha.kiev.ua/post/700>

- ▶ В Чернігові пройшла акція з нагоди Всесвітнього дня боротьби зі СНІДом
http://www.gorod.cn.ua/news_13492.html
- ▶ ВІЛ-наступ. Всесвітній день боротьби зі СНІДом
<http://www.radiosvoboda.org/content/article/1892311.html>
- ▶ Всесвітній день боротьби з ВІЛ/СНІДом
<http://versii.cv.ua/i/?p=6603>
- ▶ Всесвітній день боротьби зі СНІДом Дніпропетровськ відзначає з сорока тисячами ВІЛ-інфікованих
<http://www.11channel.dp.ua/news/dp/2009/12/01/17236.html>
- ▶ Держава не хоче боротися з ВІЛ/СНІД?!
<http://filatr.host1gb.info/blog/617/56620>
- ▶ Івано-Франківськ підтримує Всесвітній день боротьби зі СНІДом.
<http://kolomyya.org/se/sites/ko/?nid=21687>
- ▶ Неофициальный блог ЦСПР (Киево-Святошинский центр социально-психологической реабилитации)
<http://blog.cspr.info/2008/12/01/aids/>
- ▶ Поширення ВІЛ/СНІД: у світі скорочується, а в Україні зростає.
<http://helsinki.org.ua/index.php?id=1259145824>
- ▶ Про ВІЛ та СНІД (слідом за Кукліним)
<http://dastina.hiblogger.net/308348.html>
- ▶ Українська правда життя. ВІЛ пішов у народ
<http://life.pravda.com.ua/problem/4b1500dd9d8db/>
- ▶ Ця страшна хвороба СНІД
<http://vorobus.com/2009/12/tsya-strashna-hvoroba-snid.html>
- ▶ Що таке СНІД?
<http://blog.i.ua/search/?type=label&words=27614>
- ▶ Як розповсюджується ВІЛ в організмі
<http://folk.in.ua/taras/weblog/7840.htm>

Пошукові системи

- ▶ Бібліотека порталу захисту права пацієнтів
<http://www.healthrights.in/libraryhealth/>
- ▶ Бюро інформації Ради Європи в Україні
<http://www.coe.kiev.ua/bul/text2.htm#Захист%20прав%20національних%20меншин>

- ▶ Вся медицина в книгах і журналах
<http://mednik.com.ua/>
- ▶ Доповіді Генерального секретаря Генеральної Асамблеї ООН //
<http://www.un.org/russian/esa/social/disabled/sgreports.htm>
- ▶ Електронна бібліотека
<http://www.lib.ua-ru.net/katalog/1915.html>
- ▶ Електронна бібліотека міжнародних документів з прав людини.
Документи за темами: здоров'я, медицина, біоетика, права пацієнта
<http://www.hri.ru/docs/?content=dir&dir=topics&id=27>
- ▶ Електронна бібліотека юридичної літератури “Правовед”
<http://www.pravoznavec.com.ua/period/chapter/2/36/1394>
- ▶ Законодавство російською мовою
<http://laws.8m.com/>
- ▶ Збірка статей з охорони здоров'я
<http://www.civicua.org/news/viewbycat.html?q=12&p=1>
- ▶ Збірник джерел ООН
<http://www.un.org/russian/document/declarat/disabledmenu.htm>
- ▶ Каталог медичних сайтів України УКРМЕД
<http://ukrmed.org.ua>
- ▶ Наукова бібліотека Запорізького національного університету
http://library.znu.edu.ua/links/index.php?action=url/view&url_id=1379
- ▶ Пошукова система Наукової бібліотеки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
<http://www.hklib.npu.edu.ua>
- ▶ Пошукова система офіційного сайту Верховної Ради України
<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=a#Find>
- ▶ Пошукова система офіційного сайту Міністерства охорони здоров'я України
<http://www.moz.gov.ua/ua/main/docs/>
- ▶ Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі.
<http://www.eurocourt.org.ua/About.asp>
- ▶ Публічна бібліотека ім. Лесі Українки
<http://lucl.lucl.kiev.ua/>
- ▶ СНІД, у книгах
<http://translate.google.com/translate?hl=uk&langpair=en%7Cuk&u=http://www.amazon.com/AIDS-books/lm/174V339EKAUZ7>

- ▶ Медичне право та законодавство
<http://likar.org.ua>
- ▶ Чинність закону. Пошукова система Фундації соціально-правового захисту заселення
<http://www.rol.org.ua/mbrics.cfm>
- ▶ Національна парламентська бібліотека України
<http://www.nplu.kiev.ua/>

Методичні матеріали

- ▶ AIDS & Rights Alliance for Southern Africa. *HIV/AIDS and Human Rights Advocacy Resource Manual*. Windhoek: ARASA, 2006.
The purpose of this manual is to set out information on HIV/AIDS and human rights, with a focus on Southern Africa, in an accessible and user-friendly format. The manual provides its readers with a better understanding of the links between HIV/AIDS and human rights; sets out ways in which law and policy can and should promote an effective human rights based response to HIV and AIDS in Southern Africa; gives examples of how Southern African countries have used rights-based law and policy to respond to HIV and AIDS; and provides readers with ideas on how to strengthen a rights-based response to HIV and AIDS in their own countries and in the region.
Source: www.arasa.info/publications.php
- ▶ AIDS Law Project, Lawyers for Human Rights and Joint Oxfam HIV/AIDS Programme. *HIV/AIDS and the Law. A Trainer's Manual* (second edition), 2005.
A practical manual aiming to assist people who train others on HIV and AIDS and the law.
Source: www.aln.org.za
- ▶ AIDS Legal Network. Training Manual – HIV/AIDS & Human Rights: Towards a supportive and enabling environment for women, children and other vulnerable groups. ALN, 2005.
This training manual focuses on Guideline 8 of the International Guidelines on HIV/AIDS and Human Rights. It is prepared for a facilitation approach based on interaction, participation, information sharing and skills development and targets trainers within civil society.
Source: www.aln.org.za
- ▶ Asia Pacific Council of AIDS Service Organizations. *HIV/AIDS and Human Rights: A Training Manual for NGOs, Community Groups and People Living with HIV/AIDS*, 2002.
This manual contains a series of training modules designed to introduce a human rights approach to HIV and AIDS.
Source: www.apcaso.org

- ▶ Botswana Network on Law, Ethics, and HIV/AIDS. *Human Rights and HIV: A Manual for Action*. BONELA, 2005.
The manual aims to “provide the right tools for local activists, government officers, health care workers and people living with HIV and AIDS to pursue a human rights approach to the many problems posed by the epidemic”.
Source: www.bonela.botsnet.co.bw
- ▶ HIV & AIDS Legal Clinic (Ontario). *HIV & the Law Advocate's Manual*. Toronto: HALCO, 2004.
A lay advocates manual designed to help people living with HIV or AIDS and front line workers in agencies working with people living with HIV or AIDS understand more about the legal issues affecting them.
Source: www.halco.org
- ▶ University of Toronto. Women, HIV/AIDS and Human Rights-syllabus and annotated bibliography. 2006.
Prepared for a series of four workshops held at the University of Toronto, August 4-17, 2006. Hard copies of the full text syllabus also available while supplies last.
Contact: reprohealth.law@utoronto.ca
Source: www.law-lib.utoronto.ca/diana/women-hiv-aids/contents.htm
- ▶ Американська асоціація юристів. Ініціатива з верховенства права – Україна (АВА-Україна): Збірка матеріалів навчального тренінгу з медичного права: “Захист прав пацієнтів в Україні”. – Львів: ЛОБФ “Медицина і право”, 2009.
- ▶ Ардашева Н.А. Словарь терминов и понятий по медицинскому праву. – СПб: СпецЛит, 2007. – 258 с.
- ▶ Бібліографія з медичного права / Автори-упорядники Короткий Т.Р., Осинская Л.Р. – Одеса: Феникс, 2009. – 32 с.
- ▶ Валовая Л. Тренинговые модули по профилактике синдрома “профессионального выгорания” сотрудников общественных организаций, работающих в сфере ВИЧ/СПИД: Методические рекомендации. – К., 2007 // <http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/infomat/Burn-out.pdf>
- ▶ Глоссарий терминов по вопросам укрепления здоровья // Всемирная организация здравоохранения, Женева // http://whqlibdoc.who.int/hq/1998/WHO_HPR_NEP_98.1_rus.pdf
- ▶ Захист прав ВІЛ-позитивних дітей: Навчальний модуль для лікарів циклів підвищення кваліфікації закладів післядипломної освіти. – К.: 2007. – 35 с. // http://stop-aids.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&catid=52:2009-01-24-20-05-26&id=123:2009-01-27-20-44-18

- ▶ Медико-правовий тлумачний словник / За заг. ред. І.Я. Сенюти. – Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2010.
- ▶ Мотивационное интервьюирование лиц, употребляющих инъекционные наркотики: Методические рекомендации для социальных работников программ профилактики ВИЧ/СПИД / А. Храпаль, – К., 2004 // <http://www.aidsalliance.org.ua/cgi-bin/index.cgi?url=/ua/library/our/motivationinterview/index.htm>
- ▶ Оценка с привлечением к участию: Методические рекомендации / Т. Дешко. – К., 2001 // <http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/assessment/pdf/mg.pdf>
- ▶ Построение партнерства: методические рекомендации / Т. Дешко. – К., 2002 // <http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/partnership/pdf/mg3.pdf>
- ▶ Права пациента: Терминологический словарь-справочник / В.В. Глуховский, А.В. Ангелов. – М.: ООО Дизайн и полиграфия, 2008. – 132 с.
- ▶ Серія листівок для споживачів наркотиків <http://www.aidsalliance.org.ua/ru/library/our/16leaflets/pdf/16leaflets.pdf>
- ▶ Словарь – справочник по социальной работе / Под ред. Е.И. Холостовой. – М., 1997.
- ▶ Словарь медико-социальных терминов. – М., 2003.
- ▶ Соціальна робота з людьми, які живуть із ВІЛ/СНІДом: Методичний посібник для проведення курсів підвищення кваліфікації / Т. Семігіна, О. Банас, Н. Венедиктова, – К., 2006.
- ▶ Уход за ВИЧ-инфицированными и больными СПИД на дому. Рекомендации для медицинских работников, обучающих родственников ВИЧ-инфицированных и больных СПИД, основам общего ухода / Республиканский центр профилактики СПИД. Минск, 1999. Электронная версия <http://www.narpc.by/docs/uhod.doc>
- ▶ Энциклопедия социальной работы: Пер. с англ.; В 3 т. – М., 1993–1994.

Глосарій

У тематиці ВІЛ/СНІД та захисту прав людини використовується широкий арсенал термінів. Нижче наведений словник не є вичерпним, але допоможе зрозуміти основні скорочення та розтлумачити терміни, які найчастіше вживаються у сфері ВІЛ/СНІДу.

А

АРВ, АРТ

Акронім означає “антиретровірусний”, чи “антиретровірусна терапія”. Анти-ретровірусні препарати стримують різні фази життєвого циклу вірусу імунодефіциту (ВІЛ), зменшуючи ВІЛ-симптоми та подовжуючи тривалість життя людей, які живуть з ВІЛ. Антиретровірусні препарати також застосовуються для попередження передачі ВІЛ від матері до дитини та подальшого поширення ВІЛ-інфекції.

Г

Глобальний фонд

Скорочена назва Глобального фонду боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією, що є центральним світовим механізмом для регулювання фондів між багатими та бідними країнами з метою фінансування національної боротьби з ВІЛ/СНІДом.

Д

ДПП

Скорочена назва *Декларації про прихильність до боротьби з ВІЛ/СНІДом*, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН на спеціальній сесії у червні 2001 р. Декларація про прихильність визнає, що “реалізація прав людини і її основних свобод має основоположне значення для зменшення ризику зараження ВІЛ/СНІДом” (§58).

Л

ЛЖВС, ЛЖВ, ЛЖС, ЛВС

Скорочення, якими позначають словосполучення “особи, які живуть з ВІЛ/СНІДом”.

П

ППМД

Скороченням позначають програму профілактики передання ВІЛ від матері до дитини або під час вагітності, пологів чи годування груддю. Близько 15–30% дітей, народжених від матерів з ВІЛ, інфікуються під час вагітності і виношування, а ще 5–20% інфікуються через грудне вигодовування.

Принцип “більш активної участі ЛЖВС” GIPA

Абревіатура **GIPA** (“джіпа”) означає “активну участь людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом”. Важливість та переваги залучення людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом до формування політики та здійснення програм отримали широке визнання. Цей принцип уперше був проголошений на саміті з ВІЛ/СНІДу 1994 р. в Парижі, а потім закріплений у *Декларації про прихильність до боротьби з ВІЛ/СНІДом*.

Р**Рекомендації/керівні принципи**

Скороченням позначаються *Міжнародні рекомендації з питань ВІЛ/СНІДу та прав людини*, що містять перелік окремих правових і політичних рекомендацій, виданих UNAIDS та Представництвом Верховного Комісара ООН із захисту прав людини (OHCHR) 1998 р.

PEPFAR

Скорочення, яким позначають Надзвичайний план боротьби зі СНІДом, — п'ятирічний план дій у цій сфері вартістю 15 млрд дол. США, санкціонований Президентом США Джорджем Бушем та введений в дію Конгресом США 2003 р. відповідно до *Акту про світове лідерство США в боротьбі з ВІЛ/СНІДом, туберкульозом та малярією*. PEPFAR — найбільша програма, спрямована на боротьбу з ВІЛ/СНІДом, яка фінансується одним урядом-донором.

С**Стигматизація та дискримінація**

Організація Об'єднаних Націй визнала **стигматизацію** та **дискримінацію** щодо ВІЛ/СНІДу “найбільшими бар'єрами, що перешкоджають профілактиці захворювання, наданню адекватної допомоги, підтримки та лікування, а також зменшення впливу”. **Стигматизація** спричиняє **дискримінацію**.

- ▶ **Стигматизація** — це “потужний дискредитуючий та ганебний ярлик, який радикально змінює бачення себе та ставлення інших людей”. Люди, які зазнають стигматизації, часто вважаються людьми з відхиленнями або, з тієї чи іншої причини, негідними, їх уникають, остерігаються, дискредитують, відштовхують, обмежують або карають за законом. Стигма є вираженням соціальних і культурних норм, які формують зв'язки між людьми. Стигма встановлює межі, які суспільство прокладає між “нормальними людьми” та “аутсайдерами”, між “нами” і “ними”.
- ▶ **Дискримінація** у контексті ВІЛ/СНІДу визначається як “будь-який критерій, за допомогою якого виявляються випадкові відмінності між людьми на підставі їхнього підтвердженого чи підозрюваного ВІЛ-статусу чи загального стану здоров'я”.

Дискримінація може бути **легітимною** чи **нелегітимною**.

- ▶ **Нелегітимна** дискримінація є не виправданою, непропорційною та свавільною:
  - критерій чи дія вважаються *невиправданими*, якщо вони не мають раціональних та об'єктивних причин.
  - вона є *непропорційною*, якщо вжиті заходи та їх наслідки набагато перевищують або не досягають поставлених цілей;
  - вона є *свавільною*, якщо серйозно порушує права людини і є не обов'язковою для захисту здоров'я інших осіб.

U

UNAIDS

Скороченням позначають Спільну програму ООН з питань ВІЛ/СНІДу, консорціум із восьми агенцій ООН, які займаються різними аспектами світової епідемії СНІДу. UNAIDS має невелику програму, присвячену правовим, етичним аспектам і правам людини в сфері ВІЛ/СНІДу.